

MINISTRIA E ARSIMIT, E SHKENCËS DHE E TEKNOLOGJISË

PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR

Për klasën e katërt fillore

Prishtinë, dhjetor 2005

Kryeredaktor
Dr. Fehmi Ismajli

Redaktorë
Mr. Miranda Kasneci
Ramush Lekaj

I. HYRJE

Arsimi është fushëveprimtari prirëse e zhvillimeve shoqërore, politike dhe ekonomike të Kosovës.

Vizionin për krijimin e një shkolle bashkëkohore, sipas standardeve më të avancuara ndërkombëtare, që filloi pas përfundimit të luftës, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë (MASHT) po e realizon duke ndërmarrë hapa të gjithanshëm dhe praktikë në të gjitha fushat e veprimit.

Në këtë ndërmarrje me rëndësi historike për zhvillimin dhe për përpunimin e shoqërisë kosovare, MASHT synon të ndryshojë pikëpamjet në procesin e ndërtimit të individit me një vizion të qartë për të ardhmen e tij dhe të vendit të tij.

Kjo krijon parakushtet e nevojshme për integrimin e individit dhe të shoqërisë kosovare në lëvizjet politike, në zhvillimet ekonomike, intelektuale, shkencore e teknologjike, si dhe në zhvillimet social-kulturore të vendeve të përparuara evropiane dhe botërore.

Zhvillimi i Planit dhe i programit lëndor mbështet mbi bazën e një procedure të mirëfilltë shkencore, si nga forma, qasja metodologjike, organizimi dhe ndërtimi i përmbajtjes së lëndës, ashtu edhe nga parashtrimi i rezultateve të nxënësve, mjeteve mësimore, metodave, teknikave dhe instrumenteve të vlerësimit.

Grupet punuese profesionale për zhvillimin e planeve dhe të programeve ishin vazhdimisht në rrjedhë të zhvillimeve të reja në arsim dhe në konsultim me ekspertët ndërkombëtarë. Në këtë proces të zhvillimit të planeve dhe programeve, i cili qëndron mbi bazën e strategjisë afatgjate të MASHT-së, ndihmë të konsiderueshme kanë dhënë UNICEF-i, agjencitë dhe qeveritë e disa shteteve.

Vëmendje e veçantë i është kushtuar kultivimit të qëndrimit pozitiv ndaj të nxënësve, inkurajimit të nxënësve që të angazhohen në mënyrë të arsyeshme në përmbushjen e kërkesave shkollë, zhvillimit të shkathtësive në jetën e përditshme, gjithmonë duke pasur parasysh veçoritë e zhvillimit fizik dhe psikik në këtë moshë.

Realizimi i qëllimit të këtij Plani dhe programi do të varet nga puna e përkushtuar e mësimit, të cilëve edhe u kushtohet ky plan dhe program. Për ta lehtësuar zbatimin e këtij plani dhe programi mësimor, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë do të organizojë kohë pas kohe cikle ligjëratash me mësimit të udhëhequr nga ekspertë fushash përkatëse me një udhëzim shtojcë të këtij plani dhe programi.

II. QËLLIMET

Plani dhe programi mësimor për klasën e katërt ka për qëllim:

- vazhdimin e ndërtimit të vlerave shpirtërore të nxënësit, konsolidimin e diturive, ngritjen, orientimin e prirejeve dhe të shkathtësive në ndërtimin e së ardhmes së tyre.
- Inkurajimin e nxënësve për të marrë nismë e veprim të pavarur në rrethin familjar e më gjerë, duke respektuar rregullat themelore të sjelljes në grup.

Grupet punuese për zhvillimin e planeve dhe të programeve në përshtatshmëri me përmbajtjen i kanë zgjedhur objektivat e përgjithshëm dhe specifike për sendërtimin e qëllimeve të lartshënuara nga të cilat në mënyrë të qartë janë përcaktuar edhe rezultatet e pritura në përfundim të klasës së katërt.

III. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përzgjedhja e metodave mësimore është në kompetencë të mësimitdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me veçoritë e përmbajtjes së temave mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Metodat dhe teknikat e punës me nxënës duhet kombinuar, të jenë sa më të larmishme, ngase nxitin dinamikën e orës, thyejnë monotoninë dhe motivojnë nxënësit për mësim.

Metodat dhe teknikat e mësimitdhënies janë po aq të larmishme sa edhe vetë llojet e mësimitnxënies. Mësimitdhënësi mund të përdorë disa teknika dhe metoda mësimore të kombinuara për të arritur rezultate sa më të larta gjatë procesit mësimor.

Duke synuar përmbushjen e kërkesave për nxënie cilësore sugjerohen disa metoda dhe teknika të ndryshme:

- shpjegimi dhe sqarimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;
- të mësuarit problemor;
- diskutimi (debati);
- puna në grupe;
- demonstrimi dhe interpretimi;
- teknika e të menduarit kritik;
- stuhi mendimesh (brainstorming);
- vetëhulumtimi (kërkimi).

Për tema të caktuara që karakterizohen me informacione të bollshme gjejn zbatim edhe ligjëratat ndërvepruese e kombinuar me veprimtari praktike.

Për tema mësimore të caktuara mund të shfrytëzohen me sukses: mësimi në natyrë, ekskursionet të ndryshme studimore, vizita institucionale të ndryshme etj.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo i teknikave mësimore të lart-përmendura duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultate të pritshme.

IV. VLERËSIMI

Vlerësimi është proces i mbledhjes sistematike, i analizimit dhe interpretimit të informatave me qëllim të përcaktimit se deri në ç'shikullë nxënësi i ka zotëruar objektivat udhëzues. Ai duhet të mbështetet në objektivat e dijes (rezultatet e pritshme) të programit të lëndës përkatëse dhe të nivelit përkatës.

Ky proces mbështetet në disa parime themelore, siç janë:

- përcaktimi i qëllimit dhe i përparësive në procesin e vlerësimit;
- zbatimi i instrumenteve përkatëse të matjes në përputhje me qëllimin në mënyrë që të matet ajo që është synuar të matet;
- sigurimi i cilësisë së informatave për arritshmërinë e rezultateve të nxënësit përmes matjes dhe vlerësimit të vazhdueshëm.

III. 1. Instrumentet e vlerësimit

Mësimdhënësi i lëndës dhe shkolla duhet të zgjedhin dhe të zbatojnë një numër të mjaftueshëm instrumentesh për matje dhe vlerësim, siç janë:

- vrojtimi;
- pyetësori (vetëvlerësimi);
- raporti me shkrim i një pune praktike apo një hulumtimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;
- fleta kontrolluese (përdoret për shkathtësitë manovruese të nxënësit);
- dosja apo portofoli (vetëvlerësimi);
- testi i mbështetur në kritere dhe në objektiva;
- testi i arritshmërisë i ndërtuar nga kërkesa (pyetje):
 - me përgjigje alternative të shumta;
 - me përgjigje të hapura të shkurtra;
 - me përgjigje të hapura të zgjeruara etj.

dhe çdo instrument tjetër që mësimdhënësi e vlerëson të nevojshëm.

Çdo shkollë vendos standardet apo kriteret me anën e së cilave përcaktohet shkalla e arritshmërisë në fund të procesit mësimor për klasën e parë.

III. 2. Shkalla e përfitimit

Në fund të vitit mësimor çdo nxënës duhet të arrijë njëjën prej shkallëve të përfitimit të arritshmërisë:

- shkëlqyeshëm (arritje shumë e lartë);
- shumë mirë (arritje e lartë);
- mirë (arritje mesatare);
- mjaftueshëm (arritje e kufizuar) dhe
- pamjaftueshëm (arritje e pamjaftueshme).

Shkalla e përfitimit të arritshmërisë varet drejtpërdrejt nga standardet e arritshmërisë (shiko tabelën më poshtë) të cilat mbështeten në:

Objektivat e përgjithshëm	Arritje shumë e lartë 90%	Arritje e lartë 80%	Arritje e kënaqshme 60%	Arritje e kufizuar 40%	Arritje e pamjaftueshme
Njohja e lëndës	Aftësi shumë e lartë në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi e lartë në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi mesatare në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi e kufizuar në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi jo e mjaftueshme në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.
Të kuptuarit e proceseve shkencore	Aftësi shumë e lartë e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak-pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e lartë e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak-pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e kënaqshme e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak-pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e kufizuar e të kuptuarit të detyrave dhe të proceseve shkencore.	Aftësi e pamjaftueshme e të kuptuarit të detyrave dhe të proceseve shkencore.
Të menduarit kritik	Aftësi e lartë e të menduarit kritik në situata komplekse si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.	Aftësi e të menduarit kritik në situata komplekse, si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.	Aftësi e kufizuar e të menduarit kritik në situata komplekse si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.		
Shkathësitë manovruese	Shkallë e kënaqshme e përfitimit në shkathësitë manovruese.			Shkallë e ulët e përfitimit (disa) në shkathësitë manovruese.	

V. BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

Që të realizohet mësimdhënia dhe mësimnxënia efektive e këtij plani dhe programi, mësimdhënësit dhe nxënësit duhet të shfrytëzojnë burime dhe

mjete të ndryshme informimi. Deri tash burim kryesor informimi ishte teksti shkollor i lëndës përkatëse. Nëse mungon një tekst përkatës për lëndën përkatëse, mësimdhënësit dhe nxënësit kanë mundësi të shfrytëzojnë tekste të ndryshme nga klasat paraprahe dhe vijuese për lëndën përkatëse, si dhe materiale të tjera plotësuese me qëllim sigurimi të një baze shkencore për dituritë dhe përvojën e fituar.

Krahas teksteve të ndryshme shkollore sugjerohet të përdoren edhe materiale të tjera informimi:

- doracakë, atlasë, broshura;
- gazeta, revista profesionale dhe shkencore;
- fotografi, posterë, afishe, skema, diagrame, harta, tabela;
- modele, figura, makete;
- fotoslajde, filma, videokaseta;
- programe të kompjuterëve, interneti, CD-të etj.

Është kompetencë e arsimit që, varësisht nga kushtet në të cilat punon, shkolla të zgjedhë burimin e informacionit dhe mjetet ndihmëse mësimore, duke i kushtuar vëmendje baraspeshës së të dhënave gojore, vizuale, auditive dhe audiovizuale, me theks të veçantë në atë që është qenësore për t'u mësuar.

Kjo liri e të zgjedhurit të burimeve mësimore duhet t'i takojë edhe nxënësit.

VI. PLANI I LËNDËVE MËSIMORE

Nr.	Lëndët mësimore	Numri i orëve gjatë vitit	Përqindja
1	Gjuhë shqipe	222	25.00%
2	Gjuhë angleze	74	8.33%
3	Matematikë	185	20.83%
4	Njeriu dhe natyra	74	8.33%
5	Edukatë qytetare	74	8.33%
6	Edukatë muzikore	37	4.16%
7	Edukatë figurative	37	4.16%
8	Punëdore	37	4.16%
9	Edukatë fizike dhe sportet	74	8.33%
10	Mësimi zgjedhor mund të organizohet nga: lëndë apo kurse të reja (p.sh. edukim qytetar, etikë, kurse shëndetësore, të drejtat dhe liritë e njeriut, edukimi për ndërmarrës, TIK, mbrojtja e mjedisit jetësorë apo çkado tjetër që është joshëse për nxënësit dhe me interes për komunitetin.	74	8.33%
	Gjithsej:	888	100.0

VII. MËSIMI ZGJEDHOR

Quhet kështu, sepse nxënësit e zgjedhin sipas dëshirës, dhuntisë, nevojës apo interesit. Lënda, kursi apo veprimtaria për mësimin zgjedhor mund të sugjerohet nga Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë ose në mbështetje të kërkesës së nxënësve, prindërve, arsimtarëve, apo kujtdo tjetër nga komuniteti. Në mënyrë të veçantë, do të duhej të konkurrojnë arsimtarët e papunë me projekt komplet (lëndën, kursin apo veprimtarinë dhe planin, programin, tekstin dhe mënyrën e realizimit).

Mësimi zgjedhor mund të organizohet nga:

Lëndë apo kurse të reja (p.sh. edukimi qytetar, etika, kurse shëndetësore, të drejtat dhe liritë e njeriut, edukimi për ndërmarrës, teknologjia e informimit dhe e komunikimit, mbrojtja e mjedisit jetësor apo çkado tjetër që është joshëse për nxënësit dhe me interes për komunitetin.

Lënda, kursi apo veprimtaria për mësim zgjedhor duhet të zgjatë jo më pakë tre muaj.

Për lëndën, kursin apo veprimtarinë duhet të deklarohen më se paku 15 (se pesëmbëdhjetë) nxënës (në qoftë se klasa ka më shumë se një paralele) e në qoftë se klasa ka vetëm një paralele, atëherë është e nevojshme që për lëndën, kursin apo veprimtarinë të deklarohen gjysma e paraleles- në mënyrë që të mund të organizohet mësimi zgjedhor.

Për mësimin zgjedhor, në mbështetje të kërkesave të të interesuarve, vendosin organet profesionale të shkollës në bashkëpunim me Zyrën Rajonale të Arsimit para fillimit të vitit shkollor. Për mënyrën e deklarimit të nxënësve, të prindërve apo të të interesuarve të tjerë dhe kohën kur ata e bëjnë këtë, vendosin organet e shkollës, por gjithsesi e terë procedura duhet të kryhet para fillimit të vitit shkollor.

Planet dhe programet për mësimin zgjedhor i harton shkolla në bashkëpunim me Zyrën Rajonale të Arsimit dhe profesionistë të lëmenjve përkatës nga komuniteti (në qoftë se ka të tillë).

Mësimi zgjedhor kur të aprovohet nga organet profesionale të shkollës e ka statusin e mësimin të rregullt, më të vetmin përjashtim që mësimi zgjedhor do të vlerësohet me notë përshkruese (jonegative).

GJUHË SHQIPE

(6 orë në javë, 222 orë në vit)

HYRJE

Qëllim themelor i këtij programi është zhvillimi i shkathtësive të komunikimit kulturor, gjuhësor e letrar, përkatësisht përvetësimi i dijeve që ndikojnë në formimin e personalitetit të nxënësit.

Programi është organizuar në kuadër të tri shkathtësive komunikuese: Të dëgjuarit dhe të folurit; Të lexuarit; Të shkruarit dhe tërësive tematike: Kulturë e të dëgjuarit dhe të folurit; Tekste letrare dhe joletrare; Kulturë e të lexuarit; Kulturë e të shkruarit: Njohuri gjuhësore. Përmes këtyre aktiviteteve realizohen përmbajtjet programore, të cilat përputhen me moshën, me nivelin e nxënësve dhe me kohën në të cilën jetojnë.

Përvetësimi i njohurive themelore gjuhësore, letrare e joletrare, formimi kulturor, mënyrat e komunikimit, argumentimi, toleranca, respektimi i identitetit personal, emancipimi qytetar etj., janë disa nga kërkesa themelore të këtij programi.

QËLLIMET

- Të përvetësojë dhe të zgjerojë shkathtësitë e komunikimit;
- Të përvetësojë dhe të zbatojë njohuritë e fituara gjuhësore;
- Të kuptojë dhe të analizojë tekste letrare dhe joletrare;
- Të zbatojë njohuritë e fituara mbi modelet e teksteve letrare dhe joletrare.

OBJEKTIVAT

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

Të njohë

- Tekste letrare dhe joletrare;
- Lloje të fjalive.

Të kuptojë

- Tekste të ndryshme letrare dhe joletrare;
- Fjalët e ndryshueshme.

Të zbatojë

- Njohuritë e fituara gjuhësore: fonetike dhe gramatikore;
- Njohuritë e fituara mbi modelet e teksteve letrare dhe joletrare.

Të analizojë

- Tekste letrare dhe joletrare.

Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat

- Në kuptimin e të menduarit të pavarur për atë që: dëgjon, flet, lexon apo shkruan.
- Në kuptimin e sjelljes personale (qëndrimi, mirësjellja, toleranca, vullneti, bashkëpunimi, etj.)

SHKATHTËSITË E KOMUNIKIMIT

I. TË DËGJUARIT DHE TË FOLURIT

II. TË LEXUARIT

III. TË SHKRUARIT

TËRËSITË TEMATIKE

- 1. Kulturë e të dëgjuarit dhe të folurit, kulturë e të lexuarit dhe kulturë e të shkruarit;**
- 2. Tekste letrare dhe joletrare;**
- 3. Njohuri gjuhësore.**

Vërejtje: Përmbajtjet e tërësive tematike realizohen në funksion të tri shkathësive të komunikimit: I. Të dëgjuarit dhe të folurit; II. Të lexuarit; dhe III. Të shkruarit.

Tërësitë tematike	Përmbajtja	Rezultatet
<ul style="list-style-type: none"> • Kulturë e të dëgjuarit dhe të folurit • kulturë e të lexuarit • kulturë e të shkruarit. 	<ul style="list-style-type: none"> • Në klasë, në shkollë, në familje, në rreth, në media. • Mjedisi; • Vendbanimi; • Biseda të xhiruara; • Loja, sporti, profesionet; • Monumentet e kulturës; • Drejtshkrim. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tregon ngjarje të ndryshme; Shpjegon dhe argumenton disa rregulla të sjelljes në klasë, në bibliotekë... • Praktikun kujdesin dhe mirësjelljen në lidhje dhe shoqërim me të tjerët. • Krijon shprehje për ruajtjen e mjedisit ku jeton dhe vlersëson ndikimin negativ të njeriut në natyrë. • Përshkruan vendbanimin, objektet që e përbëjnë, japin mendime për zhvillimin e tij dhe tipin e vendbanimit (fshat, qytet); • Dëgjojnë dhe shikojnë biseda të gjiruara, vlerësojnë sjelljen e bashkëbiseduesve, ushtrojnë biseda të ngjashme; • Dëgjojnë tekste të shkurtra joartistike (të lexuara, të gjiruara e të ekranizuara) kryesisht tekste popullarizuese si p.sh., loja, sporti, profesionet etj. • Emërton dhe përshkruan disa monumente të kulturës. • Pasuron fjalorin me fjalë e shprehje të reja në fusha të ndryshme.
<ul style="list-style-type: none"> • Tekstet letrare dhe joletrare. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tregime, romane, poezi, tekste popullarizuese, tekste dramatike, përrallëza, përralla, fjalë të urta, gjëegjëzat, tekste të thjeshta; 	<ul style="list-style-type: none"> • Lexon tekste të ndryshme me intonacionin e duhur, me ritmin e nevojshëm dhe i zbërthen ato; • Kupton dhe ritregon tekstin në mënyrë të pavarur; • Dallon tekstet letrare nga tekstet joletrare; • Identifikon personazhet (i klasifikon ato në bazë të veprimeve) temën,

	<ul style="list-style-type: none"> • Shfaqja teatrale, filmi; • Llojet dhe tipat letrarë. 	<p>ngjarjen, hapësirën, kohën, autorin-rrëfyesin.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dallon tekstet jozyrtare nga ato zyrtare (lajmërimin, arsyetimin, falënderimin, kërkesën, formularët e ndryshëm, shpalljet publike etj.). • Shfaqja teatrale, teatri i kukullave, filmi vizatimor, seriali televiziv etj. • Dallon poezinë nga proza, tonalitetin, ritmin, vargun, strofën, tregimin fantastik, tregimin realist. • Pasuron fjalorin dhe praktikon aftësitë shprehëse. • Përshpejton të lexuarit dhe aftësinë e të lexuarit në heshtje.
<ul style="list-style-type: none"> • Njohuri gjuhësore 	<ul style="list-style-type: none"> • Emri i përveçëm dhe i përgjithshëm-lakimi; • Mbiemri-llojet; • Përemrat-llojet; • Lidhëzat; • Ndajfolja; • Rrethanori i vendit, i kohës, i mënyrës. • Kundrinori: kundrinori i drejtë, kundrinori i zhdrejtë me parafjalë dhe pa parafjalë. • Ligjërata e drejtë. • Folja në kohën e kryer të thjeshtë. • Fjalitë nxitëse, thirrmore. • Fjalitë pohore dhe mohore. • Teksti dhe fjalia. • Drejtshkrimi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dallon emrat e përveçëm nga emrat e përgjithshëm-lakon emrat mashkullorë dhe emrat femërorë në rasat e ndryshme në trajtën e shquar dhe të pashquar. • Mbiemrat e nyjshëm dhe mbiemrat e panyjshëm. • Dallon përemrat lidhorë dhe përemrat pronorë. • Lidhëzat-dallon dhe përdor disa nga lidhëzat bashkërenditëse dhe nënrenditëse. • Praktikon ndajfoljen e vendit, kohës, sasisë dhe e dallon atë nga mbiemri. • Njeh grupin e fjalëve plotësuese që nuk janë pjesë e domosdoshme e strukturës së fjalisë. • Identifikon dhe dallon rrethanorët dhe pyetjet me të cilat gjenden ata kur? ku? si? • Dallon kundrinorin si një grup plotësues që nuk zhvendoset dhe nuk hiqet nga fjalia dhe kupton se ai u përgjigjet pyetjeve: çfarë? Kë? • Kundrinori i zhdrejtë me parafjalë dhe pa parafjalë, që u përgjigjet pyetjeve kë?, për kë? prej kujt? • Njeh dhe përdor ligjeratën e drejtë.

		<ul style="list-style-type: none"> • Zgjedhon në kohën e kryer të thjeshtë foljet e zgjedhimit të parë. • Dallon dhe përdor fjali të llojeve të ndryshme; nxitëse thirrmore etj. • Praktikon përdorimin e formave pohore dhe mohore të fjalive. • Shkruan drejt dhe pa gabime mbiemrat e nyjshëm, shenjat e pikësimit në dialog, përdorimin e zanorës ë etj.
--	--	--

QASJET NDËRLËNDORE DHE NDËRPROGRAMORE

Gjuha është mjet themelor komunikimi. Përmes saj dhe me të mësohen lëndët e tjera shkollore. Mirëpo, përmbajtjet programore të lëndës së gjuhës shqipe, lidhje më të përafërta kanë me lëndët:

- Edukatë qytetare
- Edukatë muzikore
- Edukatë figurative
- Punë dore.

Lidhja ndërlëndore ndikon në mënyrë të drejtpërdrejtë në formimin e përgjithshëm të personalitetit të nxënësit.

Janë një mori temash nga fusha të ndryshme si p.sh., të drejtat e fëmijëve, edukimi shëndetësor, ekologjia, barazia gjinore etj., që mund të trajtohen dhe të zhvillohen si lidhje ndërprogramore.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Për realizimin e planit dhe programit të Gjuhës shqipe, mësimit-dhënësi është kompetent për zgjedhjen e metodave dhe teknikave të mësimit-dhënies dhe të mësimit-nxënies. Metodave dhe teknikat e përzgjedhura nga mësimit-dhënësi, duhen përshtatur me aftësitë dhe njohuritë e mëparshme të nxënësve, me nevojat dhe kërkesat e tyre, me mjedisin (shkollën, klasën) dhe me materialin mësues.

Gjatë mësimit-dhënies është e rëndësishme të përdoren teknika dhe strategji të shumëllojshme për të përkrahur stilet e ndryshme të nxënies

së nxënësve. Për realizimin me sukses të metodave dhe të teknikave mësimdhënësi, gjatë planifikimit, duhet t'i përshtatet mënyrës se si mësojnë nxënësit, cilat teknika bëjnë të mundshëm realizimin e përmbajtjes mësimore dhe të objektivave të caktuar.

Përdorimi i metodave dhe i teknikave të reja të mësimdhënies sugjeron nxënësin në qendër të aktiviteteve të të nxënësve, pastaj bashkëpunimin e nxënësve, duke u mbështetur në modelin e mësimin nga njëri-tjetri. Ky lloj i të mësuarit do të jetë më i suksesshëm. Nëse nxënësit përfshihen më shumë në veprimtari të ndryshme gjatë të nxënësve, edhe rezultatet do të jenë më të mira.

Mësimdhënësi duhet të dijë se ka edhe disa veçori që ndikojnë në mësimdhënie, p.sh., qëndrimi, përvoja, rezultati, qartësia dhe llojshmëria në mësimdhënie, përdorimi i ideve të nxënësve etj.

LITERATURA

- Tekstet që do të hartohen mbi bazë të këtij programi.
- Modele të mësimdhënies sipas strukturës ERR – KEC, Prishtinë, 2003.
- Bardhyl Musai, “Metodologji e mësimdhënies”, Tiranë, 2003.
- Tekste të tjera alternative.

ENGLISH LANGUAGE CURRICULUM

(2 hours per week, 74 in total)

INTRODUCTION

The program of English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as means of developing communicating abilities. As the learners develop communication skills, they also increase their linguistic accuracy and develop language learning strategies.

In the English language program learners will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

1. interpreting, expressing and negotiating meaning (communication).
2. Sounds, written symbols, vocabulary, structure and discourse (language).
3. Cognitive, socio-cognitive and meta-cognitive process (general language education).
4. Patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).

Acquiring the language incorporates communication skills such as listening, speaking, reading, writing, viewing and showing. Learners develop these communication skills by using knowledge of the language, including grammar, and culture, communication and learning strategies, technology, and content from other subject areas to socialise, to acquire and provide information, to express feelings and opinions. Knowledge of other cultures, connections to other disciplines, comparisons between language and cultures, and community interaction all contribute to and enhance the communicative language learning experience, but the communication skills are the primary focus of language acquisition.

THE GOALS

English as a foreign language will be introduced for the first time in the early grades of primary education in Kosova. The purpose of this early introduction in the school curriculum is to enable the students to reach a working language competence after completion of upper secondary education for both further education and career. Learning English as a foreign language throughout their pre-university education will enable learners to develop the knowledge, skills, and attitudes they need to communicate in English, in a variety of school, travel, leisure and job-related contexts. English as a foreign language will extend the cultural experience of pupils and will facilitate the integration of our society in the European integration processes.

The overall approach during the initial years of English language learning experiences will be focusing on the non-analytical aspect (learning as communication through interaction without in-depth study of linguistic elements). As they advance in their language experience and competence, the focus will shift towards more analytic approach, but always keeping a balance between the two.

In this grade, however, learners will be able to:

- a) **Participate** in various language experiences that will enable to engage in situations dealing with: (1) school, people around us, weather, animals, holidays and celebrations., (2) **understand** a series of simple oral and written statements in a controlled and structured context, and (3) **express** their thoughts by producing simple oral and written messages of a few statements in a controlled context.
- b) **Identify** the presence of English (speaking) individuals and groups and concrete facts about English cultures;
- c) **Understand** and **use** orally and in writing the sound – symbol system, vocabulary and word order in simple structures.

The scope of grade four English Language curriculum

COMMUNICATION		
Listening		
General Objective: Listening at this stage is a crucial skill to develop as learners are being introduced to the sound system of English, which they will compare and contrast with that of their mother tongue.		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identify and explain events illustrated in pictures; • Recognize familiar words and very basic phrases concerning themselves, their families and immediate surroundings; • Understand short sentences when listening and respond orally with learned materials; • Ask questions and listen to responses; • Listen, respond to and recall songs; • Understand that written symbols have sounds and meanings; • Produce learned words, phrases, and short sentences when listening • Understand and respond to short statements and questions related to areas of most immediate personal relevance, e.g. very basic and familiar information, shopping and immediate environment (residence, school, etc) 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and repeat; • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw; • Listen and fill in charts; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand simple classroom commands • Understand short phrases and questions • Understand phrases related to familiar topics and familiar information • Express opinions and make choices; • Express and respond to thanks; • Respond with single words or short phrases, to what they see and hear;

Speaking:		
General Objective: Learners should gain self-confidence and use the classroom setting for spontaneous speech.		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Repeat or rephrase things at a slower rate; • Produce simple sentences involving repetition or lists; • Pronounce correctly letters of the alphabet and words in isolation; • Begin to differentiate sounds without visual clues; • Use simple phrases to describe where they live and people they know • Use simple phrases and sentences to describe in simple terms their family and other people; • Take part in short simple conversations and dialogues using familiar words and phrases; • Discuss and talk about their experiences; • Identify people, places, objects, events, and basic concepts such as numbers, days of the week, food and time; 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Singing rhymes; • Role play; • Pronunciation of words; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Name and describe people, places and objects • Use short phrases to express personal responses (likes, dislikes, and feelings); • Express likes and dislikes • Provide information in response yes/no questions; • Respond briefly, with single words or phrases, to what they see and hear. • Share information on their ideas and feelings;
Reading		
General objective:		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Identify and name all the letters of English alphabet; • Recognize the beginning and the end of sentences; 	<ul style="list-style-type: none"> • Read short texts; • Read and match the pictures; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Check their answers; • Identify related words;

<ul style="list-style-type: none"> • Understand single words presented in clear script in a familiar context; • Recognize familiar words in new texts; • Read aloud short, simple texts; • Understand short dialogues, made up of familiar language, printed in books; • Understand familiar names, words and simple phrases (for example in notices, posters, pictures); • Follow short, written instructions, especially if they contain pictures; • Read and understand everyday signs and notices in public places, such as streets, restaurants, school; • Identify and name all the letters of English alphabet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Read and act; • Read and write; • Read and draw; 	<ul style="list-style-type: none"> • Read clearly and slowly; • Read and understand single words presented in a familiar context; • Read and follow short, simple written instructions; • Read and understand short dialogues, made up of familiar language.
<p>Writing General Objective: Learners should gain some control of writing skill and develop the ability to make and shape very simple written texts</p>		
<p>Specific objectives</p>	<p>Suggested lang. activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand some of the functions of writing; • Enjoy marking and basic writing experiences using pencils, crayons, etc; • Understand that written symbols have sounds and meaning; • Spell correctly; • Use basic capitalization and punctuation; • Use spelling, capitalisation and punctuation with 	<ul style="list-style-type: none"> • Copy texts; • Write and say; • Write and do; • Dictate numbers; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Copy single familiar short phrases correctly • Write simple notes to friends; • Describe where they live; • Write short simple postcards; • Fill in forms with personal details;

some accuracy; • Write postcards, emails and short informal letters;		
UNDERSTANDING AND USING ENGLISH		
General Objective: Learners will increase their awareness with regard to the use of the English language		
Specific objectives	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Recognize the sound and spelling alphabet of English; • Practice the pronunciation in various simple context; • Recognize vocabulary of common words; • Recognize and appreciate the work of others; • Understand and use the vocabulary related to areas such as: clothes, food and drinks, colours, shapes, numbers, time; • Understand and use vocabulary to express themselves on topics such as: family, hobbies, interests, and so on; • Try to use simple phrases to describe the world they know; • Pronounce the most frequently used words correctly; 	<ul style="list-style-type: none"> • Role play; • Rhymes and songs; • Match spelling and drawings; • Correcting mistakes; • Guessing; • Interviewing each other; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Spell and pronounce words they learn; • Describe people and objects; • Understand and use the information given to complete a picture; • Use simple phrases to describe the country they know;
MAKING CONNECTIONS		
General objective: The learners use the language to make connections with other subjects and acquire information and reinforce other areas of study		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Recognize and describe pictures • Try to transfer skills and content of mother tongue to 	<ul style="list-style-type: none"> • Number games; • Role play; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Recall a range of number rhymes, songs, stories and

<p>the first language;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begin to recognize numbers and match them to sign and sound; • Recognize and recreate basic patterns; • Understand that all living things be treated with care, respect and concern; • Relate information studied in other disciplines to the learning of English language; 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Work groups; • Work in pairs; 	<p>counting games;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand the use of a variety of information sources (books, TV, posters...); • Recognize and describe pictures; • Address who will do what, when and how well; • Use words associated with specific occasions (greetings, seasons...);
<p>ENGLISH IN THE WORLD General objective: Learners will acquire knowledge to demonstrate understanding of cultural perspectives other than their own.</p>		
<p>Specific objectives</p>	<p>Suggested lang. activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate care, respect and affection for others; • Identify simple patterns of behavior in various settings such as school, family, and community; • Understand that social variables such as age and gender affect the way people speak and behave; • Begin to understand about different places such as the countryside and the town; • Recognize holidays and festivals of countries where English is spoken; • Learn about rights, obligations and responsibilities in the context of the classrooms; 	<ul style="list-style-type: none"> • Clothes; • Songs; • Role play; • Parties; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Talk about home and where they live; • Begin to appreciate the importance of the environment; • Identify differences between different countries;

GRADE FOUR TOPICAL CONTENT

1. Greetings and introductions

- Hello! I am...
- Meeting people

2. In the family

- Who is who (relatives)
- People and places

3. The Alphabet

- Compare letters
- Make it real

4. Fun and games

- Sports and games
- My favorite sport

5. My feelings

- Describing people
- Taste it, touch it

6. Sharing duties

- A day in my school
- A weekend at home

7. Numbers

- Numbers 11-20
- Telling the time

8. Seasons and weather

- Days of the week
- Months of the year

9. Countries

- Nationalities
- Traveling

Note to the teachers: In order to achieve the targeted aims and objectives of **Grade four Curriculum**, and cover the topical content of **Grade four syllabus**, teachers should select teaching materials from course-book(s) (if available) and other sources which should primarily be age-appropriate, which means that they should be dedicated to **young learners**.

On the other hand, teachers should use supplementary materials according to the time available (pictures, posters, cassettes, CDs) and dedicated to the English language within the school curriculum, in order to suit their learners' needs and to meet the attainment requirements.

Although it is estimated that within a school year, approximately 9 content areas should be covered, it is the teachers' responsibility to plan the number of topical areas (units) and the composition of it, in accordance with the total amount of hours dedicated to English.

METHODOLOGY

The Communicative Approach and Task – Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The Communicative Approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, whether they live in the neighbourhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

On the other hand, when attention is focused on the language as a whole, learners, through a wide range of language activities, use the language for practical and realistic purposes. In other words, they act as genuine users of the language. Participating actively in communicative language activities, they in fact play roles, simulate situations related to real life, and learn through personalisation. In the earlier stages of learning, learners should be allowed to use gestures, body language, facial expressions, mime, drawings and so on. When they *learn by doing*, they realise that language is a powerful means of communication and will use it as such.

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills*, that is *listening* and *reading* skills, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfil, select essential information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation which involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills*—either by *speaking* or by *writing*.

The Learning - centred classroom

The objective of learning centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher is required to do more preparation before the lesson, and less stand up teaching in the classroom. But it doesn't mean that the teacher should sit back and relax. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases learners need clear guidelines and preparation for effective discussion participation.

The major aims, or set of aims will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The use of the mother tongue in the classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

Classroom Management

Good classroom management is essential to effective learning. The teacher not only has knowledge of his or her subject (English), but is also the manager of the learning process.

Strategies for classroom management

Classroom management should be thought of in two major parts: Proactive (preventative) and reactive (discipline). Proactive classroom management means establishing the right physical and psychological environment.

- *The physical environment is the shape, size, seating arrangements, materials, and equipment in the classroom.*
- *The psychological environment refers to the emotional tone achieved in the classroom.*

Successful classroom management involves not only responding effectively when problems occur, but preventing the frequent occurrence of problems. The most effective decisions in classroom management are based on a clear concept of the goals and intended outcomes that a teacher wishes to accomplish.

Rules and procedures for the organization of the classroom should be developed in conjunction with teaching strategies that help learners meet their personal and academic needs. The teacher should arrange seating and provide simple step-by-step instructions and check they have been understood.

Communication: If we accept that language is a vehicle for communication in class and not simply the content of the class, then teachers need to put the learners in situations where they need to communicate. Group and pair work (see further) can provide such situations.

Effective communication is the foundation for good classroom management. There are certain forms of communication skills that are beneficial in the classroom.

Monitoring: Often misbehaviour occurs because learners find "acting out" more interesting than a boring lesson or more rewarding than another experience. Learners may also misbehave when they are not involved in the learning activity, do not understand the task, or cannot obtain assistance when it is needed. So the teacher should find useful techniques for responding to minor classroom disruptions.

How a lesson is taught

Quality of instruction is a key factor influencing learners' behaviour and achievement. Response to learner misbehaviour is most effective when it maintains or increases the learner's dignity and self-esteem and encourages the learner to be responsible for his or her own behaviour.

Therefore, the teacher should:

- Involve learners in evaluating their own work as well as the teacher's instructions;
- Vary the style as well as the content of instruction in order to address diverse learner learning styles;
- Relate materials to learners' lives whenever possible;
- Create anticipation, and use activities to catch learner interest or increase learner motivation to participate;
- Engage learner learning through cooperative group work, competitive teams, group discussions, debates, and role-playing.

In group and pair work learners are responsible for their behaviour, for organising the work in hand, they choose the language that is used, and have to collaborate with the others in the group in order to achieve the task.

Group work and pair work

Group and pair work go hand in hand with the communicative approach, and learning-centeredness.

- Increase the opportunities for learners to use the language;
- Improve the quality of learners talk;
- Allow greater potential for the individualisation of instructions;
- Promote a positive affective climate;
- Have been found to increase learners' motivation.

According to Long and Porter (1985) small group work in the language classroom provides the optimum environment for negotiated comprehensible output. Group and pair work help to use class time more effectively, increase effective learner talking time and encourage cooperation between learners, their independence and responsibility for others.

The roles of both teacher and learners change according to what kind of grouping they are in. In the traditional lecture-style group the teacher

controls both the content and the language that is used, s/he is active, taking the lead in the classroom and controlling the behaviour of the learners. The learners are receptive, following the teacher's lead and receiving the content of the message, possibly without really thinking actively about it.

Group work

Group work is based on the idea that learners can learn the language and information from each other. The principle of cooperative learning is basic to classroom education. It also allows the opportunity for teachers to help with individual problems, for stronger and weaker learners to work on their own and for more learners to get more practice. Group work can be used for problem solving activities, project work, consensus reaching, or information gap activities where more than two learners are involved.

Group work gives learners chances for greater independence as they work together without the teacher controlling every move. They take some of their own learning decisions, they decide what language to use to complete a certain task.

Pair work

Pair work is a specific kind of group work, usually used for doing oral or written exercises. The pairs may work together to produce the answers, or they may ask each other questions in turn.

Pair work is often quite outside learners' experience of school and so we need to train them in the routines of working together, guide them towards acceptable behaviour, give them the opportunity to practise the necessary skills, and make sure they know what we expect of them.

Pair work involves learners working in pairs simultaneously. The reasons for the use of pair work are similar to those of group work. Pair work allows more learners to get more practice. Learners working in pairs are able to share ideas and help each other. Pair work is useful for dialogues and information gap activities, but it can also be used when working on grammar and vocabulary activities, or checking answers.

Teachers need to introduce pair work slowly and gently into classes, allowing the learners to get used to the idea of working more independently, and to develop the necessary skills.

Speaking and Listening

Speaking

Speaking is an interactive process of constructing meaning that involves producing and receiving and processing information (Brown, 1994; Burns & Joyce, 1997 in Harmer, 1998).

When we think about speaking, we mean the learners use any and all the language at their command to perform some kind of oral task. The important thing is that there should be a task to complete and that the learners should want to complete it.

There are three basic reasons why it is a good idea to give learners tasks which encourage them to use all the language at their command.

Rehearsal: getting learners to have a free discussion gives them a chance to rehearse having discussions outside the classroom. For example, having them take part in a role-play at an airport check-in desk allows them to rehearse such a real-life event in the safety of the classroom.

Feedback: speaking tasks where learners are trying to use all and any language they know provides feedback for both teacher and learners. Teachers can see how their class is doing and what language problems they are having whereas learners can find a particular kind of speaking and what they need to do to improve.

Engagement: good speaking activities can and should be highly motivating. If all the learners are participating fully-and if the teacher has set up the activity properly and can give useful feedback, they should get tremendous satisfaction from it.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	The teachers role is the same for all levels. It is marked by children's gradual movement from dependence on the teacher and other language users to increasing independence as a learner. The teacher will: Be like role-model and involve herself/himself in different activities; Guide learners and advice according to their needs; Facilitate when needed, and have the role of co-learner.	S/he will memorise words, imitate the teacher and peers, take orders and respond.	Producing short sentences; Singing a song in English; Reading a text aloud; Information gap (Describe and Draw).

Listening

Listening is basic to language learning. It is a fundamental skill for the improvement of spoken and written language. Listening is the first skill to develop when language is learnt. Listening is important because it helps in gaining spoken fluency. There are two types of listening situations in real life, non-interactive and interactive.

- *non-interactive listening situations include listening to the radio, TV, films, lectures. In such situations we usually do not have the opportunity to ask for clarification, slower speech or repetition partner.*
- *interactive listening situations include face-to-face conversations, and telephone calls, in which we are alternately listening and speaking, and in which we have a chance to ask other participant(s) for clarification, repetition or slower speech.*

There are two basic approaches to listening in the classroom: extensive and intensive.

Extensive listening or listening for gist (listening to an entire piece to gain an overall impression or understanding of what it is about).

Intensive listening or listening for detail (learners listen to the same piece with greater attention to detail).

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To motivate the learners; • To raise learner's interest; • To introduce and develop sounds of English; • To familiarise learners with some vocabulary; • To monitor; • To provide lots of exposure to comprehensible input; • To help and encourage learners; • To provide learners with regular listening; • Facilitator. 	<ul style="list-style-type: none"> • Try to understand meaning, not detail; • Understand and respond to simple instructions. 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw.

Reading and Writing

Reading

Reading is a very important part of daily life. We read in order to obtain information which is presented in a written form. People read for:

- Specific purposes
- General purposes
- Pleasure

Reading for pleasure is very important because while reading novels or magazines we receive information. We can also acquire vocabulary and even grammar. At the end of level 2 learners should be able to know what the importance is of reading in English. One reason why learners sometimes fail to understand a text even when they know all the vocabulary is because they cannot link what they are reading to something they already know.

At this level it is very important that teachers give learners an opportunity to read material of their choice in English. For example, some learners might enjoy reading a history textbook in English and then telling other learners what they have read.

Writing

The reasons for teaching writing to learners of English as a foreign language include reinforcement, language development, learning style and, most importantly, writing as a skill in its own right.

- Reinforcement: Learners often find it useful to write sentences using new language shortly after they have studied it;
- Language development: The mental activity we have to go through in order to construct proper written texts is all part of the ongoing learning experience;
- Learning style: Some learners are quick at picking up language just by looking and listening, but for many learners the time to think things through, to produce language in a slower way, is invaluable;
- Writing as a skill: Writing is a basic language skill, just as important as speaking, listening and reading. Learners need to know how to write letters, how to put a written reports together, how to reply to advertisements. They need to know some of writing's special conventions, for example punctuation and paragraph construction.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	The teacher will <ul style="list-style-type: none"> • Design the task; • Be a role-model; • Guide, coach, advise, and facilitate the learners. 	<ul style="list-style-type: none"> • To copy the teacher, follow simple model. 	<ul style="list-style-type: none"> • Writing short sentences on a familiar topic; • Writing postcards; • Copying text.

Dictation

When learners know how to write, one way of encouraging listening is to set a dictation exercise. Here the learners have to write down exactly what the teacher reads out. It is also an exercise in spelling, pronunciation and punctuation. Dictation involves different kinds of mental processes. There is more time to think, to correct mistakes. Teacher should tell the learners how many times the text will be read. It is important to read the text at least twice.

At the end of level 1, learners should be able to write a limited number of words about: greetings, numbers, families, colours, parts of the body, food and drinks.

Vocabulary

Vocabulary teaching and learning is central to learning English. Words have a central place in culture, and learning words is seen by many as the main task in learning another language.

According to Carter and Nunan (2001), knowing vocabulary actively and productively as well as receptively, means that we all understand many more words than we actually use in every day situations. Our active vocabulary is the use of words that we know and are able to use. Our receptive vocabulary is the set of words that we recognize and understand. A definition of learning a word depends crucially:

- on what we mean by a word;
- on how a word is remembered;
- over what period of time and what circumstances it can be recalled;
- and whether learning a word also means that it is always retained.

To answer all these questions, four things should constantly be involved such as: putting words in storage through the ear, through the eye, keeping words in storage, retrieving, and using them.

The processing of words at different levels is crucial to learning. The different levels include integration in the learning process of pronunciation, the visual shape of the grammatical structure and semantic patterns of the word.

A systematic approach to vocabulary teaching

A language teacher needs to find systematic ways of helping learners with the vocabulary. A systematic approach might devote lesson time to helping learners at each of the following stages of learning vocabulary when the learners:

- Meet new words and understand their meaning(s) and the ways they are used;
- Practise using the words;
- Find ways that help them memorize the words;
- Recall and use the words appropriately.

The teacher in the classroom can help learners understand the meaning by:

- Avoiding language more complex than the word s/he is trying to explain;
- Focusing on the most important usages;
- Using examples;
- Using teachers own and learner’s knowledge and feelings to focus on what we understand by this word.

At level 2 they are beginning to read independently selecting simple texts and using a bilingual dictionary or glossary to look up new words. When reading on their own they are beginning to use context to work out what unfamiliar words mean etc.

	Teacher’s Role	Learner’s role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To recycle words appropriately; • To act or mime words; • To focus learners’ attention on pronunciation. 	<ul style="list-style-type: none"> • To imitate, follow orders and respond; • To listen and pick up things correctly; • To mach words and pictures. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching pictures to words; • Miming; • Listen, read and say.

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect's plan, then we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none">• To expose learners to particular language items;• To offer appropriate examples;• To provide opportunities for restricted use of language items;• To make activities playful and enjoyable.	<ul style="list-style-type: none">• Grasp the meaning of the language items;• Show readiness to participate in activities;• Practice language items in communicative activities.	<ul style="list-style-type: none">• Demonstration;• Games;• Songs;• Magic tricks;• Drawing.

According to the findings of the authors mentioned above, at this level, learners should be able to recognize different word categories and put words into phrases. They may also be able to combine phrases in order to form sentences. They should be able to deal with both Yes/No questions and WH-questions. At this level, learners may be able not only to grasp the meaning of language items, but also to understand particular aspects of the language system. Developing their cognitive and meta-cognitive skills, learners should be able to understand and use the rules of grammar. Regardless of this, teachers should be careful, when discussing explicitly and explaining the grammar, not to overdo, that is not to lecture on grammar. Instead, they should demonstrate grammar through substitution tables, or drills incorporated within communicative activities.

Assessment and Evaluation

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;
- to see if learners have reached a particular standard;
- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been- that is, how much their pupils have changed.

This change can be in:

- The amount of English learners know;
- The quality of the English they use;
- Their ability to use English.

The general word for measuring the change is assessment. Naturally if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation):

Self assessment (self - evaluation) relies on:

- The amount of effort expended in research;
- The amount of effort expended on initial organization;
- The amount of organization;
- The amount of effort spent on writing.

Group assessment (group - evaluation) can be done by:

- Evaluating individual learner progress within the group;
- Awarding group and individual marks.

This fosters cooperation among the learners; they promote higher achievement, greater motivation, and a more positive attitude towards the subject area and greater social skills.

Individual assessment (evaluation) is more readily accepted by learners, shows learners activity, his/her participation level in the group activity, willingness to respect the viewpoints of others.

Combination of group and individual assessment - the group component may foster the spirit of cooperation, and the individual component may permit the recognition of individual contributions.

The use of work samples, portfolios and projects. These folders or portfolios may be used to collect samples of a range of learners' work over the course of a term or a year. All these may reflect the learners' overall development and show learners' progress.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress the tests are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Some major reasons for testing are:

- To diagnose learners' standard on arrival;
- To measure learners' progress;
- To find out how much pupils have learned;
- To find out the quality of learning;
- To find out how many of the class have learned what they were supposed to learn;
- To motivate pupils;
- To show the teacher what to teach next.

There are different kinds of tests, such as:

- **Proficiency tests** to examine a general standard in ability, regardless of the teaching programme;
- **Achievement tests** that examine whether learners can do what they have been taught, either by testing specific syllabus items or general objectives;
- **Placement tests** are a mixture of the above two, depending on what criteria we use to place the learner;
- **Diagnostic tests** use **proficiency** or **achievement tests** to analyse strengths and weaknesses in the learner or the teaching programme itself.

We see **evaluation** as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance. Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions.

Evaluation looks for illumination: How did you learn that? Why did you learn that? This means that we are doing something **with** the learner, rather than **to** the learner. By asking these questions, we will learn a lot of extra information, such as:

- What the learner thinks s/he is learning;
- What the learner thinks is easy / difficult;
- What the learner enjoys / hates doing in the class;
- Where the teaching programme and the learner don't meet;
- Where the teaching programme need re-designing.

With the evaluation we are trying to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use assessment procedure to develop and improve not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Band Descriptors for Assessing Language Skills

Band	Listening	Speaking		Reading	Writing
		Fluency	Accuracy		
5	Can understand all the message	Does task very well. Little or no hesitation	Good pronunciation, use of vocabulary and grammar	Can understand all the text	Work is well organised. Good punctuation. Few or no mistakes
4	Can understand most of the message	Does the task well. Some hesitation	Good pronunciation, vocabulary and grammar. A few mistakes	Can understand most of the text	Work is mostly well organised Good punctuation. A few mistakes
3	Can understand some of the message	Does the task adequately. Quite a lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are adequate.. Quite a lot of mistakes but it is possible to understand the learner	Can understand some of the text	Some problems with the message and/or punctuation and/or organisation, but it is possible to understand the message
2	Can understand a little bit of the message	Does not do the task adequately. A lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are limited. It is difficult to understand the learner	Can understand a little bit of the text	Problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is difficult to understand the message
1	Can understand very little of the message	Is not really able to do the task at all	Very hard or impossible to understand the learner.	Can understand very little or none of the text	Significant problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is almost impossible to understand the message

The table above sets out bands which describe levels of achievement in the four skills. This band descriptors are intended to apply to specific tasks (e.g. listening to a story, talking about a picture, reading about an invention, writing a letter), as an aid to the teacher and learner in assessing performance. It is of course perfectly possible for a learner to perform to different bands of achievement for different task and different skills.

MATEMATIKË

(5 orë në javë, 185 orë në vit)

HYRJJE

Në shekullin XXI matematika gjithnjë e më tepër po zë vend qendror, jo vetëm në studimin e fenomeneve natyrore dhe teknike, por ajo me ndërtimin e saj të argumentuar e logjik, zë vend qendror në arsimimin e përgjithshëm të individit. Në kuptimin më të përgjithshëm mësimi i matematikës i kushtohet njohjes më të saktë të botës në të cilën jetojmë. Duke mësuar matematikën, individit aftësohet për një perceptim më real të fenomeneve që e rrethojnë atë dhe njëkohësisht aftësohet që më me lehtësi të arrijë në përfundime logjike për të zgjidhur edhe shumë probleme jetësore e shoqërore. Prandaj, lënda e matematikës paraqet njërën ndër lëndët e arsimimit të përgjithshëm në shkollën fillore, me detyra të shumëfishta arsimore-informative dhe edukative.

Nxënësi në klasën e tretë ka arritur shkallë më të gjerë njohurish lidhur me kuptimet themelore të matematikës (si p.sh., kuptimin e bashkësisë, nënbashkësisë, shoqërimit një për një, si dhe kuptimet e ndryshme gjeometrike). Në klasën e katërt do të duhej që shkallë-shkallë të thelloheshin njohuritë e tij për konceptet në fjalë si dhe t'i kushtohet më shumë rëndësi zgjidhjes së problemeve praktike me të cilat ndeshemi në jetën e përditshme. Do të duhej të zgjedhen ushtrime ku kërkohet shkathësi më e madhe mendore. Sikurse në klasën e tretë duhet të ekzistojë synimi i mësimdhënësve që të zhvillojnë aftësitë të nxënësit për të vërejtur ngjashmëritë dhe dallimet në forma dhe raporte si dhe aftësitë për të bërë krahasime. Për dallim nga klasa e tretë do të duhej që të nxiten më shumë për një punë të pavarur. Do të duhej që me synim të vazhdueshëm të shkohet drejt një ngritjeje të saktësisë së nxënësve kur është fjala për veprimet matematikore me numrat. Për të arritur këtë synim do të duhej që gjatë mësimdhënies të futen në funksion strategjitë përkatëse të mësimdhënies.

QËLLIMET

Programi i lëndës së matematikës për klasën e katërt ka për qëllim:

- Të zhvillojë te nxënësit imagjinatën, kureshtjen, vëmendjen, kujtesën dhe intuitën;
- Të aftësojë nxënësit të shprehen drejt, qartë dhe saktë;
- Kultivimin e vetënisiativës, punës së pavarur dhe bashkëpunimit;
- Të aftësojë nxënësit që dituritë e fituara t'i zbatojnë në situata të ndryshme nga jeta e përditshme;
- Aftësimin e nxënësve që dituritë e fituara t'i shfrytëzojnë në mësimin e matematikës dhe lëndëve të tjera në nivele më të larta shkollimi.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

- Të kryejë veprimet e mbledhjes, të zbritjes, të shumëzimit dhe të pjesëtimit të numrave prej 1-10000 si dhe të dijë t'i paraqesë numrat thyesorë në boshtin numerik.
- Të zbatojë dituritë e fituara në zgjidhjen e problemeve të ndryshme nga jeta e përditshme.
- Të zgjidhë barazime dhe jobarazime numerike dhe t'i zbatojë ato në zgjidhjen e problemeve konkrete.
- Të dallojë vijat dhe figurat e rrafshta (drejtkëndëshin, katrorin, rrethin, paralelogramin, trapezin) nga sipërfaqet përkatëse.
- Të dallojë trupat gjeometrikë (kubin, kuboidin (kuadrin), prizmin, piramidën); numrin e faqeve, brinjëve dhe kulmeve të tyre si dhe të dallojë konin, cilindrin, rruzullin nga sipërfaqet përkatëse (sipërfaqja konike, sipërfaqja cilindrike, sfera).
- Të dallojë figurat simetrike.
- Të bëjë zhvendosjen paralele të disa figurave.
- Të mbledhë dhe sistematizojë të dhëna të thjeshta.

- Të njohë njësitë për matjen e gjatësisë së segmenteve (mm, cm, dm, m, dkm, hm, km); njësitë për matjen e masave (g, dkg, hg, kg, kv, t); njësitë për matjen e lëngjeve (l, dkl, hl, cl, dcl, ml); njësitë për matjen e kohës (sec, min, h, dita muaji, viti, dekada, shekulli).
- Rrjetat koordinative; koordinatat e pikave (në rrafsh).
- T'i paraqesë të dhënat gjatë matjeve me anë të tabelave.

PLANIFIKIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE			
KATEGORITË	NËNKATEGORITË	Nr. i orëve	%
1. Bashkësitë	Bashkësitë	15	8,1
	Relacionet		
2. Aritmetika dhe algjebra	Numrat natyrorë deri në 10000.	100	54,05
	Veprimet me numra prej 1-10000, dhe vetitë e veprimeve.		
	Barazimet dhe jobarazimet.		
3. Gjeometria dhe matjet	Drejtëzat	55	29,73
	Format gjeometrike		
	Matjet		
4. Përpunimi i të dhënave	Përpunimi i të dhënave.	15	8,1

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT DHE REZULTATET E PRITSHME

Kategoritë	Nënkategoritë	Përmbajtja programore	Rezultatet e pritshme
1. Bashkësitë dhe relacionet	1.1. Bashkësitë 1.2. Relacionet	<ul style="list-style-type: none"> • Bashkësia dhe elementi. Simbolet \in dhe \notin. • Mohimi i ndonjë vetie. • Çiftimi i elementeve të dy bashkësive. 	<p>Nxënësi duhet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të identifikojë elementet që i takojnë bashkësisë dhe elementet që nuk i takojnë; • Të paraqesë bashkësitë duke përdorur kllapat gjarpërore dhe me anë të tabelave; • Të formojë nënbashkësi të bashkësisë së dhënë duke veçuar elementet sipas ndonjë cilësie; • Të krahasojë bashkësitë nëpërmjet çiftimit të elementeve. • Të kuptojë nocionin e pasqyrimin.
2. Aritmetika dhe algjebra	2.1. Numrat natyrorë deri në 10000 2.2. Veprimet me numra prej 1-10000 dhe vetitë e veprimeve 2.3. Barazimet dhe jobarazimet	<ul style="list-style-type: none"> • Numrat natyrorë deri në 1000; veprimet (e mbledhjes, zbritjes, shumëzimit dhe pjesëtimit) me ta; krahasimi dhe renditja e tyre (përsëritje dhe përforsim i njohurive nga klasët paraprake). • Numrat natyrorë deri në 10000. Kuptimi, shkrimi dhe leximi i numërorëve deri në 10000; krahasimi dhe renditja e tyre. Numërori i rregullt dhe i zbërthyer (sipas mijësheve, qindësheve, dhjetësheve e njësheve). 	<ul style="list-style-type: none"> • Të lexojë dhe të shkruajë drejt dhe saktë numrat natyrorë prej 1-10000; • Të kryejë mbledhjen dhe zbritjen e numrave prej 1-10000 pa kalim, përkatësisht, pa prishje të dhjetësheve, qindësheve dhe mijësheve; • Të kryejë zbritjen e numrave prej 1-10000 me kalim, përkatësisht me prishje të dhjetësheve, qindësheve dhe mijësheve; • Të krahasojë dhe të renditë numrat 1-10000, duke i paraqitur në boshtin

	<ul style="list-style-type: none"> • Mbledhja e numrave deri në 10000 pa kalim dhe me kalim të dhjetëshes, qindëshes dhe mijëshes. • Zbritja e numrave deri në 10000 pa prishje dhe me prishje të dhjetëshes, qindëshe dhe mijëshes. • Shumëzimi i numrave të mëdhenj dhe vetitë e shumëzimit (Shumëzimi me dhjetëshe, qindëshe dhe mijëshe të plota; shumëzimi i numrit treshifror me numër njëshifror; shumëzimi i numrit treshifror me numër dyshifror; shumëzimi i numërorëve me zero në fund). • Pjesëtimi i numrave të mëdhenj dhe vetitë e pjesëtimit. (Pjesëtimi i numrit dyshifror e treshifror me numër njëshifror; pjesëtimi i numrit treshifror me numër dyshifror). • Bashkësia e numrave natyrorë si bashkësi e pafundme; numrat tekë dhe çift; paraardhësi dhe pasardhësi i drejtpërdrejtë (numri që vjen fill para dhe fill pas) • Vargje numerike. • Shumëfishat dhe pjesëtuesit e një numri. • Shprehje të thjeshta numerike (me kllapa dhe pa kllapa- përparësia e veprimeve të ndryshme llogaritëse). • Përdorimi i shkronjave (shkronjat si 	<p>numërik dhe duke përdorur shenjat $<, =, >, \dots$;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të kryejë shumëzimin e numrave dy shifrorë me dyshifrorë dhe të numrave dyshifrorë me tre shifrorë numrave treshifrorë në rresht dhe në shtyllë; • Të kryejë pjesëtimin e numrave dy shifrorë me numrat një shifrorë dhe treshifrorë me dyshifrorë; • Të gjejë pjesëtuesit dhe shumëfishat e një numri; • Të gjejë vlerën e shprehjes shkronjore për vlera të ndryshme të shkronjave. • Të zgjidhë ekuacionet dhe inekuacionet e formës $a \pm x = b, a \pm x < b, a \pm x > b, x \cdot a = b, a \neq 0, x \cdot a < b, a \neq 0, x \cdot a > b, a \neq 0, a x = b, x \neq 0, a \cdot x < b, x \neq 0, a \cdot x > b, x \neq 0, a : x = b, x \neq 0, a : x < b, x \neq 0, a : x > b, x \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a < b, a \neq 0, x : a > b, a \neq 0$; dhe t'i zbatojë ato në detyra të thjeshta me fjalë. • T'i kuptojë thyesat më të vogla dhe më të mëdha se një; thyesat që paraqesin të njëjtin numër dhe të krahasojë thyesat me
--	---	---

		<p>vendmbajtëse të numrave; gjetja e vlerës së shprehjes shkronjore për vlera të ndryshme të shkronjës).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekuacionet dhe inekuacionet e formës $a \pm x = b, a \pm x < b, a \pm x > b, > b; x \cdot a = b, a \neq 0, x \cdot a < b, a \neq 0, x \cdot a > b, a \neq 0, a \cdot x = b, x \neq 0, a \cdot x < b, x \neq 0, a \cdot x > b, x \neq 0, a : x = b, x \neq 0, a : x < b, x \neq 0, a : x > 0, x \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a < b, a \neq 0, x : a > b, a \neq 0.$ • Numrat racionalë. Thyesat si pjesë të barabarta të tërësisë; thyesat më të vogla dhe më të mëdha se një; thyesat që paraqesin të njëjtin numër (përforsim i njohurive për thyesat nga kl. III); krahasimi i thyesave (me emërues të njëjtë; me numërues të njëjtë). 	<p>emërues të njëjtë dhe me numërues të njëjtë.</p> <ul style="list-style-type: none"> • T'i paraqesë numrat thyesorë në boshtin numerik;
<p>3. Gjeometria dhe matjet</p>	<p>3.1. Drejtëzat 3.2. Format gjeometrike 3.3. Matjet</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Segmenti, drejtëza, gjysmëdrejtëza; drejtëzat pingule (normale) dhe paralele. • Pozita reciproke e dy drejtëzave; • Këndi (si rrotullim); këndi i drejtë (si $\frac{1}{4}$ e rrotullimit të plotë); këndi i shtrirë (si $\frac{1}{2}$ e rrotullimit të plotë); • Krahasimi i këndeve; këndi i ngushtë (si kënd më i vogël se këndi i drejtë), këndi i 	<ul style="list-style-type: none"> • Të caktojë segmentet në drejtëz, duke bërë bartjen me kompas nga vija e thyer; • Të dallojë drejtëzat normale (pingule) dhe drejtëzat paralele; • Të dallojë këndin e drejtë të shtrirë dhe të plotë. Pastaj këndin e ngushtë dhe të gjerë; • Të dallojë drejtkëndëshin, katrorin,

		<p>gjerë (si kënd më i madh se këndi i ngushtë).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vijat dhe figurat e rrafshta (drejtkëndëshi, katrori, rrethi, paralelogrami, trapezi dhe sipërfaqet përkatëse). • Trupat gjeometrikë (kubi, kuboidi (kuadri), prizmi, piramida), numri i faqeve, i brinjëve dhe i kulmeve të tyre; (vërehet se $f + k - b = 2$, f – numri i faqeve, k – numri i kulmeve, b – numri i brinjëve). Koni, cilindri, rruzulli dhe sipërfaqet përkatëse (sipërfaqja konike, sipërfaqja cilindrike, sfera). • Simetria; zhvendosja paralele (translacioni). • Matja e gjatësisë së segmenteve (njësitë: mm, cm, dm, m, dkm, hm, km). • Njësitë për matjen e masave (g, dkg, hg, kg, kv, t). • Njësitë për matjen e lëngjeve (l, dkl, hl, cl, del, ml). • Njësitë për matjen e kohës (sec, min, h, dita muaji, viti, dekada, shekulli). • Të hollat (monedhat) (euro, centi). • Rrjetat koordinative; koordinatat e pikave (në rrafsh). 	<p>rrethin, paralelo-gramin dhe trapezin, si dhe sipërfaqet përkatëse;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të gjejë perimetrat e shumëkëndëshave duke bërë matjen e gjatësive të brinjëve me anë të vizores; • Të dallojë kubin, kuadrin, prizmin, piramidën dhe të caktojë numrin e brinjëve, faqeve dhe qosheve (këndeve) të tyre; • Të caktojë koordinatat e pikave në rrjetin koordinativ; • Të dallojë figurat simetrike ndaj një drejtëze; • Të dallojë figurat e përputhshme (kongruente); • Të kryejë zhvendosjen e figurave. • Të kryejë matjen e gjatësive të shprehur me anë të njësive mm, cm, dm, m dhe të kuptojë njësitë dkm, hm dhe km. • Të kryejë matjen e lëngjeve • Të kuptojë njësitë për matjen e kohës. • T'i njohë monedhat
4. Përpunimi i të dhënave	4.1. Përpunimi i të dhënave	<ul style="list-style-type: none"> • Përpunimi i të dhënave dhe situata të thjeshta kombinatorike (përforsim i njohurive përkatëse të fituara në klasat paraardhëse). 	<ul style="list-style-type: none"> • Të paraqes të dhënat me anë të tabelave, shtyllave dhe t'i lexojë ato. • Të zgjidhë probleme të thjeshta kombinatorike.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Shkolla duhet të shërbejë për ngjalljen dhe për ruajtjen e interesimit të fëmijëve për matematikën dhe shkallë-shkallë ta zhvillojë atë.

- Mësimi i matematikës asnjëherë nuk guxon të jetë abstrakt dhe verbal, sepse matematika në thelb edhe ashtu vepron me kuptime dhe relacione abstrakte. Duhet që sa më shumë të ofrohet duke u shërbyer me lojëra, eksperimente dhe situata reale nga jeta e përditshme.
- Mënyra e të nxënësve të dijes duhet të zhvillohet në formë të një spiraleje, sepse veprimet dhe strukturat matematike nuk është e mundshme që për një herë dhe në tërësi të kuptohen. Do të ishte mirë që çdo herë të lidhen dhe të gërshetohen tërësitë e vogla të përmbajtjeve në tërësi më të mëdha në atë mënyrë që duke futur përmbajtjen e re të përvetësohen dhe të përforcohen sa më shumë përmbajtjet paraprake.
- Motivimi është çelësi i të mësuarit të matematikës. Andaj, mjeshtrëria e mësimdhënësit për motivimin e nxënësve që të punojnë në mënyrë të vazhdueshme dhe sistematike është me rëndësi të posaçme. Kjo arrihet me zgjedhjen e ushtrimeve të përshtatshme të cilat nxisin të menduarit logjik të nxënësit.
- Në klasën e katërt do të duhej të avancohen shkathtësitë e nxënësit për një llogaritje më precize gjatë veprimeve me numra si dhe krahasimit të tyre. Andaj, detyrë e mësimdhënësit është që të gjejë mënyrën dhe të zgjedhë teknikat përkatëse të mësimdhënies. Këtë mund ta arrijë me mësimin e individualizuar, punën në grupe të vogla etj.
- Duhet patur kujdes që gjatë ushtrimeve, nxënësit të stimulohen të zgjidhin detyra konkrete nga jeta e përditshme, sa herë që një mundësi e tillë ekziston. Në këtë mënyrë nxënësit do ta kuptonin në vazhdimësi rolin e matematikës. Po qe se është e mundshme, do të ishte mirë të ofrohen sa më shumë variante të zgjidhjes së detyrave.
- Qëllimi i të mësuarit të matematikës nuk është në arritjet rutinore, të mësuarit mekanik të fakteve ose të veprimeve, por përvetësimi me themel i materies. Duhet të kihet parasysh që fondi i njohurive dhe shkathtësive të arritura gjithmonë të jetë në dispozicion të nxënësit.
- Duhet të zgjidhen ushtrime të përshtatshme që të zhvillohet intuita në shkallën e nevojshme për të lëvizur gjithmonë një hap përpara.

Për të arritur rezultatet optimale në fushën e mësimdhënies së matematikës, rëndësi të jashtëzakonshme luan hartimi i programit të mirë, i teksteve të mira, trajnimi i mirë i mësimdhënësve si dhe përdorimi i metodave dhe i teknikave përkatëse të mësimdhënies në pajtim me kushtet dhe me rrethanat në të cilat zhvillohet mësimi.

VLERËSIMI

Vlerësimi përfshin tërë veprimtarinë e cila shërben për të gjykuar rreth shkallës së arritshmërisë së nxënësit.

Mësimdhënësi gjatë vlerësimit duhet të ketë parasysh përmbajtjen programore dhe standardet e arritshmërisë të përcaktuara me program.

Nivelet e arritshmërisë

Shkalla e arritshmërisë të nxënësve vlerësohet, duke u mbështetur kryesisht në tri nivele:

Niveli I. - Përfshin arritshmërinë minimale, që d.m.th. paraqet minimumin e domosdoshëm të cilin duhet ta arrijnë të gjithë nxënësit. Pra paraqet kufirin e poshtëm (të lejueshëm) të përvetësimit të përmbajtjes programore e që në përqindje do të shprehej me 40% të materialit të zhvilluar. Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet me ndihmën e mësimdhënësit me anë të një numri të kufizuar metodash, i arsyetojnë faktet e thjeshta matematike me ndihmën e mësuesit si dhe komunikojnë për njohuritë matematike, duke pasur gjithmonë këtë ndihmë.

Niveli II. - Paraqitet me kufijtë e rezultateve të shprehura në përqindje (50%-80%). Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë faktet matematike me ndihmën e kufizuar të mësimdhënësit, me anë të një numri jo të madh të strategjive dhe metodave, me disa gabime apo me mangësi të vogla.

Niveli III. - Është niveli më i lartë apo niveli i avancuar(maksimal) i arritjes së nxënësve i shprehur në përqindje (mbi 80%). Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë faktet matematike, në mënyrë të pavarur. Zgjidhin probleme matematikore me metoda të ndryshme, analizojnë dhe komentojnë rezultatet e fituara në mënyrë të pavarur dhe saktë, me gjuhë të qartë dhe rrjedhshmëri logjike.

Procedura e vlerësimit

Procedura e vlerësimit rekomandohet të bëhet në harmoni me standardet e vendosura. Është e kuptueshme se vlerësimi duhet të ndjekë qëllimet arsimore, objektivat mësimorë, objektivat e vlerësimit. Vlerësimi duhet të mbështetet në një sasi të konsiderueshme të dhënash në të cilat duhet të përfshihen këto elemente:

- vlerësimi i përgjigjeve me gojë;
- vlerësimi i aktivitetit gjatë debateve në klasë;
- vlerësimi i ndihmesës gjatë punës në grup;
- vlerësimi i detyrave të shtëpisë
- testet për një grup temash të caktuara;
- testet në fund të kategorisë së përmbajtjes;
- testet në fund të gjysëmvetorit;
- testet në fund të vitit etj.

Në fund të vitit duhet të nxirret nota përfundimtare, e cila fitohet duke nxjerr mesataren e vlerësimeve.

LIDHJET NDËRLËNDORE (NDËRKULIKULARE)

Matematika në klasën e katërt ndërlidhet me:

- **Gjuhën amtare**-“përkthimi” i shprehjeve matematike nga gjuha e rëndomtë në gjuhën matematike dhe anasjelltas;
- **Artet e bukura**-vizatimi i vijave të drejta të lakuara, të hapura, të mbyllura dhe figurave të ndryshme gjeometrike;
- **Edukatën fizike dhe sportet**-orientimi në hapësirë (lëvizjet majtas, djathtas, para, pas; kërcimet lart, larg etj.; matjet e ndryshme;
- **Punë dore**-ndërtimi i figurave dhe trupave të ndryshëm gjeometrikë nga kartoni, plastelina, argjila etj.

LITERATURA E PREFERUAR

K. Dedej, A. Frashëri, *Matematika për klasën e katërt*
Fletë pune për klasën e katërt
Libri i mësesit për klasën e katërt

NJERIU DHE NATYRA

(2 orë në javë, 74 orë në vit)

HYRJE

Lënda **Njeriu dhe Natyra** që do të mësohet në klasën e 4 dhe klasën e 5 është vazhdimësi e lëndës me të njëjtin emër që ka filluar të mësohet në klasën e 3, si lëndë e integruar e shkencave të natyrës: biologjisë, kimisë, fizikës, dhe gjeografisë. Në kuadër të kësaj lënde, nxënësit do të njihen me natyrën që na rrethon, lëvizjet e trupave, bashkëveprimet e tyre, vetitë, përbërjen, strukturën, kërkesat e njeriut për shfrytëzimin e të mirave materiale nga natyra, ushqimi, burimet e energjisë dhe ruajtja e mjedisit jetësor.

QËLLIMET

- të zhvillojë aftësi të nxënësit për të njohur natyrën, objektet e saj, mjedisin jetësor dhe ruajtjen e tij.
- të krijojë vetëdije për unitetin material të të gjithë trupave në natyrë dhe lëvizjen e vazhduar të tyre.
- të kultivojë shprehi dhe të fitojë shkathtësi për vrojttime, matje, arritje në përfundime të sakëta të ligjshmërive natyrore, ndër lidhje të tyre dhe punë të pavarur në zgjidhjen e problemeve konkrete.
- të formohet si personalitet , stabil dhe vetëkritik, i qëndrueshëm dhe i gatshëm për bashkëpunim me mësuesin në shkollë dhe jashtë saj dhe i aftë në ballafaqim me sfidat e jetës.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE SPECIFIKË

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

Të njohë:

- fakte, terma dhe koncepte lidhur me të ushqyerit e qenieve të gjalla, riprodhimin të bimëve, trashëgimit të veçorive, ndërtimin, llojllojshmërinë e qenieve të gjalla (bimët dhe shtazët pakurrizore) dhe marrëdhëniet e tyre me mjedisin;
- lëndën si përbërse të trupave dhe format e ndodhjes së saj në natyrë;
- mjedisin natyror në rrethinë dhe më gjerë;
- njësitë matëse të madhësive themelore të natyrës;
- proceset themelore natyrore me të cilat ndeshet në jetën e përditshme.
- paraqitjen e skicave, planeve, hartave dhe aerofotografive.

Të kuptojë:

- proceset jetësore, ndërtimin, llojllojshmërinë e qenieve të gjalla (bimët dhe shtazët pakurrizore) dhe marrëdhëniet e tyre me mjedisin;
- ndërlidhjet dhe shndërrimet e lëndës në energji;
- bashkëveprimet e trupave që takohen (shtypja, fërkimi) dhe që nuk takohen (gravitacionalë, elektrikë dhe magnetikë);
- procese natyrore në rrethinë e më gjerë dhe ndryshimet e tyre.

Të zbatojë:

- njohuritë për proceset jetësore dhe llojllojshmëria e qenieve të gjalla në situata të jetës së përditshme;
- njësitë matëse (metri, peshorja, litri, ora, termometri) dhe mënyra e zmadhimit apo e zvogëlimit të fërkimit, për nevojat e jetës;
- metoda ndarëse e përzierjeve në përbërës;

Të analizojë:

- proceset jetësore (të ushqyerit, riprodhimin, trashëgimin), ndërtimin dhe ekologjinë e qenieve të gjalla;
- faktorët që ndikojnë në shndërrimet e lëndës;
- nënfishat e njësive matëse (metri, kilogrami, litri dhe ora) dhe raportet në mes nënfishave të njësive përkatëse;

- disa procese natyrore (qarkullimi i ujit, shpërbërja e shkëmbinjve, gërryerja dhe bartja e materialit) në rrethinë dhe më gjerë.

Të sintetizojë:

- përzierje të ndryshme të dy e më shumë lëndëve për të përfituar lëndë të reja;
- vetinë e përbashkët të bashkëveprimit të trupave në mekanikë pa u takuar fare, magnetizëm dhe astronomi dhe të burimeve të dritës.

Të vlerësojë:

- rolin e natyrës në jetën dhe në veprimtarinë e njeriut;
- njësitë matëse themelore për përcaktimin sasior të madhësive në jetën e përditshme;
- të mirat materiale që i sjell natyra njeriut dhe sjelljet e njeriut ndaj natyrës në funksion të ruajtjes së mjedisitë të shëndetshëm.
- lidhjet në mes kushteve natyrore dhe njeriut në rrethinë dhe më gjerë.

STRUKTURA E PËRMBAJTJES PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë	Numri i orëve	%
I. Qeniet e gjalla dhe proceset jetësore	1. Veçoritë e qenieve të gjalla 2. Bimët dhe kafshët 3. Qeniet e gjalla dhe mjedisi	24	32.43
II. Lënda dhe energjia	1. Lënda dhe vetitë e saj 2. Shndërrimet e lëndës	17	22.97
III. Proceset fizike	1. Forca dhe lëvizja 2. Elektriciteti, magnetizmi dhe drita	18	24.32
IV. Toka dhe gjithësia	2. Rrethina, Toka, Dielli, Hëna dhe planetët	15	20.27
Tërësisht		74	99.99

Kategoria	Nënkategoria	Përmbajtja programore	Rezultatet e pritshme	Lidhja ndërlëndore
I. Qeniet e gjalla dhe proceset jetësore	I.1. Veçoritë e qenieve të gjalla	☐ Mjetet optike zmadhuese për vërtimin e objekteve të imëta. - Thjerra, mikroskopi, stereomikroskopi (ndërtimi, mënyra e përdorimit dhe mirëmbajtja) ☐ Të gjitha qeniet e gjalla janë të ndërtuara nga qelizat. - Qelizat e bimëve dhe të shtazëve janë të ngjashme, por edhe ndryshojnë për nga forma dhe disa pjesë të tyre. - Me ndihmën e mikroskopit mund të shihen shumë pjesë të qelizës (membrana, muri qelizor, citoplazma, bërthama) - qeniet e gjalla mund të jenë të ndërtuara vetëm nga një qelizë ose nga shumë qeliza. ☐ Ndërtimi i lules dhe riprodhimi i bimëve me lule - Riprodhimi i bimëve pa lule (halorët, myshqet dhe fierishtat). ☐ Polenizimi (pjallmimi) është	☐ Përshkruan pjesët e mjetit të caktuar optik. ☐ Përdorë mjetet zmadhuese optike të caktuara për të vërtuar objektet e imëta. ☐ Shpjegon se të gjitha qeniet e gjalla janë të ndërtuara nga blloqet ndërtuese të quajtura qeliza. ☐ Emërton dhe përshkruan pjesët themelore të qelizës bimore dhe shtazore (membranën qelizore, murin qelizor, bërthamën, kloroplastin dhe citoplazmën). ☐ Dallon qelizën bimore nga ajo shtazore. ☐ Emërton përfaqësuesit themelorë të organizmave të ndërtuar nga një qelizë e vetme. ☐ Përshkruan veçoritë e organizmit njëqelizor si bakteria, maja (tharmi) e bukës, papuçorja, euglena. ☐ Emërton pjesët themelore të lules. ☐ Përshkruan procesin e pjallmimit të bimëve me lule. ☐ Dallon se disa bimë siç janë myshqet	Me artin figurativ lidhur me paraqitjen vizuale dhe modelimin me materiale të ndryshme të natyrës dhe gjallesave të ndryshme. Me teknologjinë informative (INTERNET) faqe interneti për fëmijë për plotësimin dhe zgjerimin e njohurive lidhur me natyrën. Me edukatën qytetare për edukimin dhe

		<p>pjesë e procesit riprodhues të bimëve me lule.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mënyrat e polenizimit të bimëve me lule. <p>☐ Të ushqyerit e bimës , shtazës dhe njeriut.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Organet e tretjes dhe tretja e ushqimit te njeriu dhe te shtazët. <p>☐ Trashëgimi i veçorive prej prindërve në pasardhës te njeriu dhe te shatzët.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Trashëgimi i veçorive prej prindërve në pasardhës te bimët. <p>☐ Bimët pa lule (myshqet, fierishtat, halorët)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bimët me lule (barishtore , drunore, të ngrënëshme, të pangrënëshme. - Shtazët me shtyllë rruazore dhe pa shtyllë rruazore. <p>☐ Veçoritë e shtazëve pa shtyllë rruazore (ndërtimi i jashtëm i trupit dhe përshtatja për të jetuar në mjedise jetësore të ndryshme.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Grupet kryesore të shtazëve pa 	<p>dhe fierishtat nuk kanë lule, por riprodhohen me anë të sporeve.</p> <p>☐ Përshkruan se si bimët halore nuk kanë lule, kurse riprodhohen me farë e cila ndodhet në boçë.</p> <p>☐ Dallon mënyrën e të ushqyerit të bimës, njeriut dhe shtazës.</p> <p>☐ Emërton pjesët themelore të sistemit të organeve të tretjes të njeriut dhe ndonjë shtaze.</p> <p>☐ Përshkruan se çka ndodh me ushqimin të cilin e merr njeriu dhe shtazët në organet e tretjes.</p> <p>☐ Shpjegon konceptin e dukurisë së trashëgimit të vetive prej prindërve në pasardhës te shtazët dhe bimët</p> <p>☐ Krahason trashëgimin e veçorive te shtazët e ndryshme dhe te bimët.</p> <p>☐ Emërton dhe përshkruan ndërtimin e përfaqësuesve tipikë të bimëve pa lule në rrethinën ku jetojnë.</p> <p>☐ Përshkruan ndërtimin e përfaqësuesve tipikë të bimëve me lule në rrethinën ku jetojnë.</p> <p>☐ Emërton përfaqësuesit tipikë të bimëve barishtore dhe drunore me lule.</p>	<p>ndërgjegjësimin e fëmijëve për ruajtjen dhe mbrojtjen e natyrës dhe botës së gjallë.</p> <p>Me gjuhën shqipe për komunikimin e drejtë në të folur dhe në të shkruar të njohurive lidhur me natyrën.</p>
--	--	---	--	--

	Qeniet e gjalla dhe mjedisi jetësor	<p>shtyllë rruazore.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❑ Qeniet e gjalla së bashku me mjedisin jetësor formojnë ekosistemin. - Të gjitha qeniet e gjalla në një ekosistem formojnë bashkësinë jetësore. Bimët janë prodhues, shtazët konsumuese, kurse mikrobet shpërbërëse. ❑ Ndotja e ajrit nga burimet e ndryshme (fabrikat, komunikacioni etj.) dëmton shëndetin e njeriut dhe të gjallesave të tjera. 	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Përshkruan veçoritë themelore të shtazëve pa shtyllë kurrizore. ❑ Dallon shtazët e ndryshme pakurrizore sipas ndërtimit të jashtëm të trupit dhe vendit ku jetojnë. ❑ Emërton 1-2 përfaqësues të secilit grup të shtazëve pakurrizore. ❑ Shpjegon konceptet prodhuese, konsumuese, grabitqare, gjah, shpërbërës. ❑ Përshkruan kuptimin e bashkësisë jetësore. ❑ Përshkruan kuptimin e ekosistemit në shembullin e një livadhi. ❑ Emërton burimet e ndryshme të ndotjes së ajrit. ❑ Përshkruan pasojat e ndotjes së ajrit për shëndetin e njeriut dhe gjallesave të tjera. 	
Lënda dhe energjia	1. Lënda dhe vetitë e saj	<p>1. Lënda si përbërëse e trupave</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lëndët e pastra - Lëndët e përziera - Uji, ajri dhe Toka si burime të 	<p><i>Nxënësit do të jenë në gjendje:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajnë që të gjithë trupat janë të përbërë prej më shumë se një lënde; - Të dallojnë konceptin trup dhe lëndë, - Të dallojnë lëndët në bazë të përbërjes dhe vetive, veçorive të tyre: si p.sh., ujin, drurin, qelqin, metalin, gazin, 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gjuhë shqipe Për të folur dhe për të shkruar sa më bukur dhe pa gabime. ▪ Punë dore Gjatë punëve

	<p>2. Shndërrimet e lëndës</p>	<p>lëndëve të pastra dhe lëndëve të përziera.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Metodën e ndarjes së lëndëve të përziera në lëndë të pastra. <p>2. Shndërrimet e kthyeshme dhe të pakthyeshme</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lëndë të tretshme dhe të pätretshme në ujë - Lëndët e rëndësishme për jetë. - Burimet e energjisë <p>3. Shndërrimet e lëndës mund të shkaktjnë ndotjen e mjedisit</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mbrojtja e ujit, e ajrit dhe e Tokës nga ndotja. 	<p>pambukun, plastikën, letrën etj.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të dallojnë lëndët e pastra nga lëndët e përziera p.sh.; uji i shiut, uji i detit, uji i turbull, sheqeri kristalor, çaji, kafja, kripa kristalorë e gjellës, uji me kripë etj.; - Të përshkruajnë Tokën si burim i lëndëve të përziera; - Të demonstrojnë metodën e ndarjes së lëndëve të ngurta të përziera, p.sh., me sitje, me magnet etj.; të lëndëve të ngurta të përziera me lëngje, p.sh., me dekantim, filtrim, avullim etj. - Të tregojnë se lëndët mund ta ndryshojnë formën dhe përmbajtjen në vartësi nga faktorët e jashtëm që ndikojnë (temperatura, shtypja etj.), - Të përshkruajnë se ngrohja ose ftohja e lëndëve shkakton ndryshime, p.sh., tek uji, brumi, çokollata etj. - Të demonstrojnë shndërrimet e kthyeshme p.sh., ngrirja, shkrirja dhe avullimi i ujit. - Të demonstrojnë shndërrimet e pakthyeshme p.sh., djegia e qiriut, drurit, sheqerit, letrës etj. - Të vlerësojnë ujin, ajrin si lëndë të 	<p>praktike me materiale të ndryshme (letër, dru, plastikë, pëlhura të ndryshme, etj)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Edukatë qytetare <p>Vetëdijësimi për ruajtjen e shëndetit dhe mjedisit jetësor</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Art figurativ <p>Përdorimin e lëndëve të ndryshme gjatë vizatimeve, ngjyrosjeve dhe modelimeve të ndryshme (lapsi grafit, ngjyrat, plastelina, etj.).</p> <p>Matematikë</p> <p>Njohja e numrave natyrorë gjatë matjes dhe</p>
--	---------------------------------------	--	---	---

			<p>rëndësishme për jetë.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të analizojnë pse Toka është burim i të mirave materiale të njeriut: lëndëve të para të ndryshme, burime të ushqimit etj. - Të indentifikojnë disa nga lëndët konkrete të rëndësishme për jetë; materialet ndërtimore, druri, pemët, perimet, lëndët e djegshme etj. - Të vlerësojnë dhe të vetëdijësohen për sjelljet e domosdoshme, korrekte të përgjegjshme duke evituar rreziqet e mundshme që mund të ndodhin nga faktori njeri. - Të vlerësojnë se ruajtja e mjedisit është në dobi të shëndetit tonë dhe të komunitetit të gjerë shoqëror. 	<p>njehsimeve të madhësive të ndryshme (temperaturës, gjatësisë, masës, vëllimit) dhe hartimit të grafikëve dhe tabelave.</p>
Proceset fizike	1. Forca dhe lëvizja	<ul style="list-style-type: none"> • Me ndihmën e metrit i përcaktojmë largësitë në mes të trupave në natyrë, gjatësitë e tyre dhe mund t'i krahasojmë ato. • Litri është njësia matëse e lëngjeve. • Përcaktimi i vëllimit të trupave të parregullt. Shtytja. • Njësia matëse e kohës është 	<p>Nxënësi duhet të jetë në gjendje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të tregojë shembuj për matje të gjatësisë, metrin si njësi, nënfishat e tij dhe raportet në mes tyre. • Të përdorë metrin për matje të largësive në mes të trupave, për matje të gjatësive të tyre dhe t'i krahasojë ato. • Të përkufizojë litrin me ndihmën e 	<p>Me punë dore për ndërtimin e veglërive që paraqiten në program. Me matematikë për shprehje të madhësive që ceken këtu.</p>

		<p>sekonda.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Njësia matëse e masës është kilogrami (kg). • Të gjithë trupat bymehen dhe tkurren duke ua rritur dhe zvogëluar temperaturën. • Temperatura e trupave matet me termometra të llojeve të ndryshme. • Të gjithë trupat në natyrë bëjnë shtypje në vendin ku qëndrojnë. • Në materiale të ndryshme zëri përhapet me shpejtësi të ndryshme. • Trupat në natyrë në mes veti zënë pozita të ndryshme. • Trupat në mes veti lëvizin duke u fërkuar. • Përveç makinave të thjeshta njeriu në jetën e përditshme i shfrytëzon edhe makinat e përbëra. 	<p>vëllimit të kubit me brinjë 1 dm.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të tregojë nënfishat e litrit dhe raportet në mes të tyre. • Të ilustrojë me fjalë dhe të demonstrojë mënyrën e përcaktimit të vëllimit të trupave të parregullt dhe shtytjen në trup të zhytur. • Të përcaktojë kohën në çfarëdo çasti nga vrojtimi i pozitës së treguesve të orës. • Të tregojë numrin e orëve që ka ditata, numrin e minutave që ka ora dhe numrin e sekondave që ka minuta dhe ora. • Të përkufizojë kilogramin si njësi për matje të masës, nëntishat e tij dhe raportet në mes tyre. • Të shpjegojë me demonstrim bymimin e trupave gjatë zmadhimit të temperaturës së tyre. • Të gjejë shembuj të bymimit dhe të tkurrjes së trupave në natyrë duke ua zmadhuar dhe zvogëluar temperaturën (anomalia e ujit). • Të shpjegojë parimin e punës së termometrit mjekësor, duke u 	
--	--	---	---	--

			<p>mbështetur në dukurinë e bymimit të lëngjeve dhe përkufizimin e gradës së Celsiusit.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të gjejë shembuj të shtypjes së trupave në natyrë dhe të njohë veçoritë e saj. • Të paraqesë prova për shpejtësi të ndryshme të zërit në ajër, ujë dhe metale dhe të shpjegojë jehonën. • Të tregojë kuptimin e pozitave në mes të trupave si: larg dhe afër, djathtas dhe majtas, para dhe prapa, nën dhe mbi, lart dhe poshtë etj. • Të gjejë shembuj nga jeta e përditshme për fërkimin në mes të trupave dhe mënyrën e zvogëlimit apo zmadhimit të tij. • Të dallojë punën me makina të thjeshta • (dora e njeriut, pyka) nga puna me makina të përbëra (gërshërët, thyesi i arrave, darët, karroca me një rrotë, vinçi dhe biçikleta). 	
	<p>2. Elektriciteti, magnetizmi dhe drita</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ekszitojnë shumë prova për paraqitjen e elektriciteti statik. • Trupat në natyrë bashkëveprojnë duke u takuar apo pa u takuar fare. 	<ul style="list-style-type: none"> • Të paraqesë prova nga jeta e përditshme për ekzistimin e elektricitetit statik. • Të gjejë shembuj bashkëveprimi të trupave në natyrë, duke u takuar dhe 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Të gjithë trupat ndriçues janë burime të dritës. 	<p>duke mos u takuar fare në mes veti, (mekanikë, magnetizëm dhe astronomi).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të tregojë lloje të ndryshme burimesh të dritës dhe veçorinë e përbashkët të tyre. 	
Toka dhe hapësira	1. Rrethina ime	<ul style="list-style-type: none"> • Njeriu dhe rrethina <ul style="list-style-type: none"> - Format e sipërfaqes tokësore, shkëmbinjtë mineralet, tokat - Ajri (atmosfera), përbërja, vetitë (nxehja dhe ftohja, lagështia, shtypja e ajrit lëvizja, reshjet, erërat, erërat në rrethinën time dhe vetitë e tyre) , moti - Uji , vetitë, trupat ujorë, qarkullimi i ujit, proceset kryesore, trupat ujorë në rrethinën dhe në vendin tim. 	<p>Nxënësi do të jetë në gjendje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë vetitë fizike të mjedisit natyror në rrethinën e tij (pozitën, formën, dimensionet, ndërtimin). - Të tregojë rolin e mjedisit natyror lokal për botën e gjallë dhe aktivitete njerëzore (laryshia natyrore e rrethinës). - Të hulumtojë tiparet e relievit të rrethinës (fushë, kodër, mal, shpat, luginë, lumë, liqen etj.) - Të përshkruajë shkëmbinjtë, mineralet dhe vetitë e tyre. - Të përshkruajë tipat kryesorë të tokave dhe shfrytëzimin e tyre në rrethinën e tij. - Të tregojë përbërjen e atmosferës. - Të vrojtojë ndryshimet e motit duke përdorur fjalët ditë me shi, ditë me vranësira, ditë me mjegull etj. 	<ul style="list-style-type: none"> * Art figurativ, <ul style="list-style-type: none"> - Prezantim grafik i tipareve të natyrës. * Punë dore, <ul style="list-style-type: none"> - Krijimi i modeleve të ndryshme. * Edukatë qytetare, <ul style="list-style-type: none"> - Njerëzit jetojnë dhe veprojnë në hapësirë lokale, raportet e tyre. Njerëzit jetojnë në

	<p>2. Skica, plani, harta, globi, leximi dhe përdorimi</p>	<p>• Skica, plani, harta, globi, leximi dhe përdorimi i planeve dhe hartave, orientimi në natyrë</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të diskutojë kushtet e ndryshme të motit nëpër stinët e vitit dhe ndikimet e tyre në jetën dhe aktivitetet e njeriut, të bimëve, të kafshëve në rrethinë. - Të përdorë instrumentet për matjen e elementeve të motit (termometri, barometri, shimatësi, erëmatësi). - Të shpjegojë qarkullimin e ujit në natyrë. - Të identifikojë trupat kryesorë ujorë në rrethinë e më gjerë (lumi, liqeni, deti, oqeani). - Të tregojë se objektet, pjesët e sipërfaqes dhe tërë Toka mund të paraqiten në letër, glob të zvogëluara dhe me shenja të veçanta. - Të dallojë skicën, planin dhe hartën. - Të skicojë planin e klasës, të shtëpisë dhe të shkollës. - Të dallojë planin, hartën e trevës (vendbanimit) dhe fotografinë ajrore. - Të dallojë simbolet kryesore dhe përmbajtjet themelore të hartës. - Të caktojë drejtimet themelore në hartë. - Të shpjegojë globin dhe tipat e tyre. 	<p>treva të ndryshme, raportet e tyre</p> <p>* Gjuhë</p> <p>- Përdorimi standard i koncepteve.</p>
--	---	---	---	--

			- Të tregojë pozitën e Kosovës në hartë dhe fqinjët e saj.	
	3. Toka, Sistemi Diellor dhe Gjithësia	<ul style="list-style-type: none"> • Sistemi Diellor, Dielli-burim i energjisë, i dritës dhe i jetës në Tokë. • Trupat e Sistemit Diellor, pse njeriu hulumton dhe pushton Gjithësinë. • Toka dhe lëvizjet e saj, • ndërrimi i stinëve të vitit dhe rrjedhojat, Hëna-përcjellesë e Tokës • Korja e Tokës dhe vetitë e saj (kontinentet dhe oqeanet), shkëmbinjtë, pasuritë energjetikë dhe minerale të korës tokësore. 	<ul style="list-style-type: none"> - Të identifikojë trupat qiellorë në Sistemin Diellor. - Të përshkruajë vetitë fizike të përbashkëta të trupave qiellorë dhe ndryshimet në mes tyre. - Të përshkruajë se Dielli është trup qendror i Sistemit Diellor dhe burim i dritës, i nxehtësisë dhe i jetës në Tokë. - Të tregojë pse njeriu i hulumton trupat e Sistemit Diellor dhe Gjithësinë. - Të përshkruajë lëvizjet e Tokës rreth boshtit të vet dhe Diellit. - Të përshkruajë ndryshimet e pozitës së Diellit gjatë ditës dhe vitit. - Të shpjegojë ndikimet e ndërrimeve të ditë-natës, stinëve të vitit dhe të motit. - Të tregojë se shtresa e jashtme e Tokës quhet korja e tokës. - Të dallojë sipërfaqet tokësore-kontinentet dhe sipërfaqet ujore - oqeanet. 	

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Për realizimin me sukses të planit dhe të programit të lëndës Njeriu dhe Natyra është e domosdoshme të zbatohen metoda, teknika e forma të shumëllojta të punës dhe një kompleks të tërë procedurash (informacion i ri, përsëritje, përforcim, ushtrime, detyra, punë me projekte, punë praktike, mjete materiale teknike siç janë: vizatime, peizazhe, diagrame, modele, grafikë, kimikate, enë kuzhine, enë laboratorike, instrumente dhe mjete të tjera teknike, bashkëkohore – kompjuter, internet etj).

Përzgjedhja e metodave është kompetencë e mësimitdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me natyrën e përmbajtjes së temës mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Metodat dhe teknikat e punës me nxënës duhet të jenë të kombinuara dhe të shumëllojta, ngase nxësin dinamikën e orës mësimore, thyejnë monotoninë dhe motivojnë nxënësit për mësim.

Metodat, teknikat dhe format e punës me nxënës janë po aq të shumëllojta sa edhe llojet e mësimnxënies. Ato duhet të jenë në funksion të përvetësimit më të lehtë të përmbajtjeve mësimore dhe zbatimit më të shpejtë e më të saktë të: njohurive, shprehive, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të tjera participojnë në tërësinë e formimit të personalitetit për t'u përballur me sfida jetësore.

Duke synuar përmbushjen e kërkesave për nxënie cilësore sugjerohen disa metoda, forma dhe teknika të ndryshme të punës:

- Mësimdhënie e drejtpërdrejtë (shpjegimi, sqarimi, ushtrimet praktike dhe shembujt);
- Mësimdhënie jo e drejtpërdrejtë (shqyrtimi, zbulimi, zgjidhja e problemeve);
- Mësimdhënia me anë të pyetjeve (teknika e pyetjeve drejtuar nxënësve);
- Diskutimi dhe të nxënësve në bashkëpunim (në grupe të vogla, grupe më të mëdha dhe me të gjithë nxënësit);
- Mësimdhënie përmes të menduarit (të menduarit kritik, krijues, zgjidhjes së problemeve me kompjuter);
- Të mësuarit përmes projekteve, punëve kërkimore në terren;
- Mësimdhënie përmes vrojtimit, demonstrimit dhe eksperimentit;
- Të mësuarit dhe të nxënësve përmes mjeteve multimediale e në veçanti përmes kompjuterit;

- Vetëhulumtimi;
- Të mësuarit në natyrë dhe vizitave në objekte industriale;

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo teknikave mësimore duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultatet e pritshme.

VLERËSIMI

Vlerësimi është veprimtari dhe instrument që përdoret për të matur punën dhe arritjet e nxënësve. Ai luan rolin e një instrumenti

matës që bën të qartë situatën në të cilën ndodhet nxënësi, stafi arsimor, shkolla dhe komuniteti i saj. Vlerësimi si sistem i gjerë që mbështetet në procesin e të nxënësve, përfshin këto forma vlerësimi:

- formues
- diagnostikues
- përmbledhës dhe
- motivues

Vlerësimi i vazhdueshëm pas çdo teme mësimore jep rezultate më të mira. Ai nuk mat vetëm njohuritë e fituara, por edhe vlerëson shkallën në të cilën ka arritur një veprim edukativ i cili lë gjurmë në personalitetin e nxënësit. Vlerësimi përfundimtar përfshin aktivitetin e përgjithshëm të të nxënësve (përgjigjet me gojë, sjelljet në grup, aftësitë që i fitojnë gjatë punës eksperimentale, detyrat e shtëpisë, rezultatet e testeve dhe punimeve me shkrim etj.).

Vlerësimi i nxënësve përfshin tri fusha kryesore:

- aftësitë njohëse (kognitive);
- aftësitë emocionale (afektive) dhe
- aftësitë psikomotorike.

Mësimdhënësi përzgjedh dhe përdorë mjete e teknika të shumëllojta vlerësimi dhe pas zhvillimit të përmbajtjeve të programit, nxënësit vlerësohen me nota (për një temë, për një tërësi temash, për një gjysmëvjetor dhe në fund të vitit shkollor). Vlerësimi duhet të jetë transparent ndaj nxënësve, prindërve, administratorëve të arsimit dhe komunitetit.

Përfundimet e vlerësimit i shërbejnë mësimit për arritjen e qëllimeve të ndryshme:

1. Të sigurojë informacione rreth përparimit të nxënësve;
2. T'u sigurojë nxënësve informacion mësues;
3. Për motivimin e nxënësve;
4. Të shënojë përparimin e nxënësve;
5. Të sigurojë realizimin e objektivave aktualë;
6. Të vlerësojë gatishmërinë e nxënësve për nxënie në të ardhmen;
7. Të reflektojë për përmirësimin e mësimit mbështetur në vlerësimin e të tjerëve dhe në vetëvlerësim.

BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

Që të realizohet me sukses mësimit dhe mësuesit e planit dhe e programit Njeriu dhe Natyra , mësimit dhe nxënësit duhet të shfrytëzojnë burime dhe mjete të ndryshme informimi:

- 1) Literaturë për lëndën Njeriu dhe Natyra në gjuhën shqipe dhe gjuhë të huaja botërore..
- 2) Revista profesionale dhe shkencore, fjalorë, enciklopedi.
- 3) Fotografí, atlasë, modele, skema, diagrame, makete, harta, glob etj.
- 4) Pajisje multimediale (programe të kompjuterëve, interneti, CD).
- 5) Aparat TV me videorekorder, grafoskop, fotoslajde, videokaseta që përmbajnë materiale të ndryshme shkencore me interes për nxënësit.
- 6) Literaturë tjetër e nevojshme që ekziston në biblioteka dhe mjete të tjera që gjenden në treg.

Është kompetencë dhe liri e mësimit që, në vartësi nga kushtet në të cilat punon shkolla, të zgjedhë burimin e informacionit dhe mjetet ndihmëse mësues, duke i kushtuar vëmendje baraspeshës së të dhënave eksperimentale, gojore, vizuale, e me theks të veçantë në atë që është qenësore për të mësuar. Kjo përzgjedhje gjithnjë duhet të bëhet duke e ruajtur dhe duke e ngritur nivelin e cilësisë së mësimit dhe të mësimit.

Kjo liri e të zgjedhurit të burimeve mësues duhet t'i takojë edhe nxënësit.

EDUKATË QYTETARE

(2 orë në javë, 74 orë në vit)

HYRJE

Përmbajtja programore e mësimëve që mësohen në klasën e katërt është vazhdimësi po edhe zgjerim i njohurive në disa kategori dhe nënkategori që janë zhvilluar në klasën e parë dhe të dytë si mësim zgjedhor si dhe në klasën e tretë si lëndë e obligueshme.

Kështu nga kategoria **Zhvillimi Individual dhe Identiteti** (që është zhvilluar edhe në klasën e parë, të dytë dhe të tretë) do të zhvillohet nënkategoria “shëndeti”; nga kategoria **Qeverisja dhe Qytetaria** nënkategoria “Ligji”.

Rëndësi e veçantë edhe në programin e klasës së katërt do t’i kushtohet kategorisë **Të Drejtat dhe Përgjegjësitë**, ku më gjerësisht do të mësohet për liritë dhe të drejtat e njeriut, përkatësisht fëmijëve, si dhe për detyrat dhe përgjegjësitë që burojnë prej tyre. Ndërsa, nga kategoria **Ekonomia dhe teknologjia** nxënësit do të njihen me konceptet themelore si puna, prodhimi dhe konsumi. Vend i veçantë do t’u kushtohet: **kujdesit për mjedisin** si dhe **ndryshimeve në natyrë dhe në shoqëri** nga kategoritë përkatëse.

Siç shihet, ky program përfshin sfera të ndryshme interesimi të nxënësve, prandaj si i tillë do të jetë atraktiv dhe interesant për nxënësit.

Natyrisht përmbajtjet mësimore që do të zhvillohen në këtë program, do të jenë në harmoni me zhvillimin psiko-fizik të nxënësve të kësaj moshe.

QËLLIMET

Lënda e edukatës qytetare ka për qëllim:

- Vetëdijesimin e nxënësve për rëndësinë e shëndetit, për jetën dhe për mirëqenien e individit;

- Ndërgjegjësimin e nxënësve për njohjen dhe respektimin e ligjit , si rregullator i të gjitha sferave të jetës së një shoqërie;
- Aftësimin e nxënësve në njohjen dhe në respektimin e lirive dhe të drejtave të njeriut, përkatësisht fëmijëve, si dhe në inkurajimin e tyre për luftimin e të gjitha formave të diskriminimit njerëzor;
- Që nxënësit të kuptojnë se realizimi i lirive dhe të drejtave të njeriut nënkupton edhe detyra dhe përgjegjësi konkrete të tyre;
- Përvetësimin dhe zbatimin e nocioneve (koncepteve) themelore ekonomike si puna, prodhimi dhe konsumi;
- Krijimin e shprehive për zhvillimin dhe për ruajtjen e mjedisit jetësor;
- Njohjen e ndryshimeve në natyrë dhe në shoqëri;
- Të kontribuojë në zhvillimin e vetëdijes së nxënësit se dukuritë janë të lidhura me njëra-tjetrën në mënyrë të kushtëzuar dhe se janë në ndërveprim reciprok.

OBJEKTIVAT

Nxënësi:

Të njohë:

- ✓ strukturën organizative dhe funksionin e institucioneve kryesore shëndetësore si: ndihma e shpejtë (emergjenca), shtëpia e shëndetit, ambulanca, farmacia, dentisti, spitali etj.;
- ✓ rregullat, normat, adetet dhe ligjet themelore që e rregullojnë jetën në familje, në shkollë dhe në komunitet;
- ✓ liritë, të drejtat, si dhe detyrat e përgjegjësitë e tyre, në familje, në shkollë dhe më gjerë;
- ✓ konceptet themelore ekonomike si: puna, prodhimi, ffermat, ndërmarrjet, konsumi, paraja, bankat etj.;
- ✓ dhe pranojë si të natyrshme ndryshimet e përhershme që ndodhin në natyrë dhe në shoqëri.

Të kuptojë:

- ✓ ç'është shëndeti, rëndësinë e shëndetit dhe të higjienës, rëndësinë e ushqimit për mirëqenien e njeriut;
- ✓ arsyen e zhvillimit të ligjeve, rolin e policisë dhe gjykatave dhe rolin e tyre në rregullimin e jetës demokratike në shoqëri;
- ✓ drejt përmbajtjen dhe natyrën e të drejtave, lirive, detyrave dhe përgjegjësive të njeriut (përkatësisht fëmijës), të dijë se si realizohen dhe si mbrohen ato;
- ✓ se puna, prodhimi, konsumi, paraja, bankat etj., janë faktorë qenësorë për zhvillimin e shoqërisë, si dhe mirëqenies së çdo individi;
- ✓ rëndësinë e mjedisit për shëndetin e njeriut;
- ✓ se ndryshimet në natyrë dhe në shoqëri janë dukuri dhe fenomene normale dhe të natyrshme.

Të analizojë:

- ✓ faktorët dhe veprimet që ndihmojnë në zhvillimin dhe në ruajtjen e shëndetit;
- ✓ pasojat e veprimeve të ligjshme, përkatësisht veprimeve të paligjshme në situata konkrete;
- ✓ realizimin e të drejtave të njeriut në familje, në shkollë dhe në komunitet, si dhe qëndrimin e tyre ndaj detyrave dhe përgjegjësive që kanë të bëjnë me respektimin e lirive dhe të drejtave themelore të tyre;
- ✓ procesin e krijimit të të mirave materiale, efektet e kursimit, si dhe pasojat nga konsumi i tepruar etj.;
- ✓ raportin ndërmjet dëshirave dhe mundësive reale ekonomike për veprime në situata konkrete me të cilat ndeshet në jetën e përditshme;
- ✓ se si mbrohet mjedisi, cili është efekti i tij për shëndetin e njeriut, si dhe të analizojë veprimet e tij në raport me mjedisin jetësor;
- ✓ efektet e ndryshimeve të përhershme që ndodhin në natyrë dhe në shoqëri.

Të vlerësojë:

- ✓ rëndësinë e ushqimit, mjekut dhe barnave për ruajtjen e shëndetit, ndikimet e dëmshme të mjedisit të ndotur, të drogës, të duhanit dhe të alkoolit për shëndetin e njeriut, etj.;
- ✓ respektimin e normave (adeteve), rregullave dhe ligjeve për funksionimin e institucioneve demokratike si familje, shkollë, komunitet e më gjerë;
- ✓ rolin e policisë dhe të gjykatës për mbrojtjen e lirisë së njeriut;
- ✓ nivelin e realizimit të të drejtave të fëmijëve në rrethin ku jeton, qëndrimin ndaj detyrave të marra, si dhe raportin ndërmjet lirisë të fëmijëve dhe ndjenjës së përgjegjësisë ndaj obligimeve të tyre;
- ✓ rolin dhe rëndësinë e faktorëve themelorë ekonomikë, si puna, prodhimi, energjia, gazi, nafta, qymyri, konsumi, paraja, tregu etj., në krijimin e të mirave materiale, përkatësisht jetës më të mirë të njerëzve;
- ✓ nevojën për zhvillimin dhe për ruajtjen e mjedisit të shëndoshë jetësor si dhe vlerëson gjendjen e faktorëve themelorë jetësorë si uji, ajri dhe toka;
- ✓ ndryshimet e përhershme që ndodhin në natyrë dhe në shoqëri.

Të zhvillojë qëndrime dhe vlera:

- ✓ të mbajë qëndrim pozitiv ndaj institucioneve shëndetësore, personelit shëndetësor si dhe të respektojë rregullat higjienike si: higjienën e trupit dhe të gojës, të ushqimit, regjimin ditor si dhe ushtrimet e rregullta fizike etj.;
- ✓ të mbajë qëndrim kritik ndaj një norme, rregulli apo ligji si dhe të argumentojë qëndrimin e tij ndaj normës, rregullit apo ligjit të caktuar;
- ✓ të demonstrojë dëshirë dhe vullnet për njohjen dhe respektimin e lirisë dhe të drejtave të njeriut (fëmijëve), si dhe të ndjejë përgjegjësi për përmbushjen e detyrave të tyre;
- ✓ të jetë i hapur dhe kritik ndaj të gjitha formave dhe kategorive ekonomike që sigurojnë gjërat themelore jetësore si: ushqimin, veshmbathjen, strehimin dhe zhvillimin në përgjithësi.

STRUKTURA E PROGRAMIT

Kategoritë	Nënkategoritë	Numri i orëve
ZHVILLIMI INDIVIDUAL DHE IDENTITETI	Shëndeti	16
QEVERISJA DHE QYTETARIA	Ligji	10
TE DREJTAT DHE PËRGJEGJËSITË	Liritë dhe të drejtat e njeriut -fëmijës. Detyrat dhe përgjegjësitë	18
EKONOMIA DHE TEKNOLOGJIA	Puna, prodhimi dhe konsumi	12
KULTURA	Kujdesi për mjedisin	8
KOHA DHE NDRYSHIMET	Ndryshimet në natyrë dhe në shoqëri	10
Gjithsej		74

❖ ZHVILLIMI INDIVIDUAL DHE IDENTITETI

Shëndeti

Nxënësit duhet të përvetësojnë përmbajtjet e koncepteve themelore për shëndetin: Shëndeti dhe higjiena; trupi i fëmijës; fuqia e muskujve; dhëmbët dhe dentisti; vizitë të mjeku; sëmundjet; barnat dhe farmacia; ndihma e shpejtë; spitali dhe ambulanca; mjedisi dhe shëndeti; ushqimi; sporti etj.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ të përshkruajë mënyrat e ruajtjes së shëndetit, duke respektuar këshillat e dhëna (nga prindi, mësuesi, mjeku);
- ✓ të dallojë dentistin nga mjeku, ambulancën nga spitali;
- ✓ të emërtojë disa nga shërbimet shëndetësore, si dhe funksionet e tyre, ku mund të realizojë mbrojtje shëndetësore;

- ✓ të përshkruajë ndihmën dhe kujdesin që duhet treguar për të afërmit dhe miqtë në rast nevoje;
- ✓ të vlerësojë rëndësinë e gjumit të rregullt, ushqimit, sportit, përshatjes së veshmbathjes me qëllim të ruajtjes së shëndetit.

❖ QEVERISJA DHE QYTETARIA

Ligji

Për ligjin si nënkategori të Qeverisjes dhe Qytetarisë nxënësit duhet të mësojnë: Rregullat dhe ligjin; rregullat në shkollë dhe në komunitet; rolin e policisë; gjykatat; krimet; dënimet, dhuna në familje; dhuna në shkollë; si të mbrojmë veten etj.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ të shpjegojë domosdoshmërinë e rregullave dhe ligjit në funksionimin e shoqërisë demokratike;
- ✓ të përshkruajë disa nga detyrat e policisë dhe gjykatës;
- ✓ të zbatojë rregullat e mirësjelljes në rrugë dhe në shoqëri;
- ✓ të përshkruajë shembuj të rasteve ku shkelen rregullat në grup, në bashkësi të klasës dhe komunitet;
- ✓ të përshkruajë disa nga format e shprehjes së dhunës në familje dhe në shkollë.

❖ TË DREJTAT DHE PËRGJEGJËSITË

Liritë dhe të drejtat e njeriut /fëmijëve; Detyrat dhe përgjegjësitë

Nga nënkategoria Liritë dhe të drejtat e njeriut-fëmijës nxënësit duhet të përvetësojnë konceptet që kanë të bëjnë me: botën e lirisë dhe të drejtave; të drejtat e fëmijës; të drejtat dhe liria e njeriut; e drejta për një emër, familje dhe atdhe; e drejta për jetë; e drejta e arsimimit; e drejta e lojës, puna e fëmijëve, miqësia etj.

Nga Detyrat dhe përgjegjësitë nxënësit duhet të mësojnë për: detyrat dhe përgjegjësitë, detyrat në shkollë; përgjegjësitë ndaj familjes; ndihmën

atyre që kanë vështirësi dhe njerëzve me nevoja të veçanta; respektin ndaj të moshuarve; korrektësinë etj.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ të dallojë kategoritë kryesore të të drejtave, si: të drejtën e shprehjes së lirë, të drejtën për shkollim, të drejtën për jetë, për pronë, për lojë, etj.;
- ✓ të identifikojë të drejtat që lidhen me: lirinë e njeriut, opinionin dhe shprehjen e tij, punën dhe sigurimin e të mirave materiale, profesionin, arsimimin, jetën e përbashkët në komunitet;
- ✓ të shpjegojë rëndësinë që kanë detyrat dhe realizimi i tyre për vete dhe për të tjerët;
- ✓ të identifikojë detyrat dhe përgjegjësitë për vetveten, për të tjerët, mjedisin ku jeton;
- ✓ t'i analizojë qëndrimet e caktuara për çështjet që kanë të bëjnë me detyrat dhe përgjegjësitë e veta dhe të të tjerëve.

❖ EKONOMIA DHE TEKNOLOGJIA

Puna, prodhimi dhe konsumi

Për këtë nënkategori nxënësit duhet të përvetësojnë konceptet që kanë të bëjnë me: punën dhe shoqërinë; botën e punës; sigurimin e të mirave materiale; fermat dhe ndërmarrjet prodhuese; energjinë dhe elektricitetin; gazin, naftën dhe qymyrin; erën, burimet ujore dhe energjinë diellore; paratë; bankat, përdorimi dhe kursimi i parave në familje; prodhuesit dhe konsumatorët; tregtinë.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ të kuptojë rëndësinë e punës për begatimin e jetës personale, familjare dhe kolektive;
- ✓ të kuptojë se në ç'mënyrë sigurohen gjërat themelore për jetë si: ushqimi, veshmbathja, strehimi;
- ✓ të përshkruajë rolin e energjisë dhe elektricitetit, rolin e burimeve ujore dhe energjinë diellore për jetën dhe prosperitetin e njeriut;

- ✓ të kuptojë rëndësinë e kursimit dhe kujdesit nga konsumi i tepruar;
- ✓ të bëjë dallimin ndërmjet nevojave dhe dëshirave;
- ✓ të japë shembuj të të mirave që ofrohen në sektorin privat dhe publik;
- ✓ të përshkruajë ndarjen e punës në shoqëri si dhe rëndësinë e saj për prodhimin dhe këmbimin e të mirave materiale dhe shërbimeve bankare.

❖ KULTURA

Kujdesi për mjedisin

Nga kategoria e Kulturës, nxënësit duhet të përvetësojnë përmbajtjet programore që kanë të bëjnë me: tokën, lumenjtë dhe ujin; mjedisin; natyrën; bimët dhe kafshët; ndotjen në tokë, ujë dhe ajër; turizmin; teknologjinë etj.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ të përshkruajë mjedisin e tij jetësor: natyrën dhe biodiversitetin;
- ✓ t'i dijë shkaqet dhe pasojat e ndotjes së ambientit jetësor;
- ✓ të njohë varshmërinë e të gjithë faktorëve ekologjikë;
- ✓ të kuptojë se faktori njeri është shkaktari kryesor i ndotjes, por edhe i pastrimit dhe mirëmbajtjes së mjedisit;
- ✓ të demonstrojë me shembuj konkretë nga jeta në shtëpi, në shkollë dhe në komunitet të kujdesit dhe të mbajtjes së mjedisit jetësor.

❖ KOHA DHE NDRYSHIMET

Ndryshimet në natyrë dhe në shoqëri

Nga nënkategoria Ndryshimet në Natyrë dhe në Shoqëri, nxënësit duhet të mësojnë për: ndryshimet në shoqëri dhe në natyrë; për njerëzit e njohur të vendit tonë; për jetën në fshat dhe në qytet; për komunitetin; për shtëpinë dhe shërbimet; për makinat e thjeshta; për komunikacionin

tokësor, ujqor dhe ajror; për udhëtimet dhe transportin, për historinë e informacioneve etj.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ të përshkruajë dhe të shpjegojë ndryshimet në shoqëri dhe në natyrën e vendlindjes;
- ✓ të përshkruajë kontributin e disa njerëzve të njohur të vendit në të kaluarën;
- ✓ të analizojë ndërveprimin e qenieve njerëzore dhe mjediseve të tyre fizike;
- ✓ t'i dallojë disa nga makinat e thjeshta që përdoren në jetën e përditshme; .
- ✓ të përshkruajë (dhe demonstrojë praktikisht) funksionimin e komunikacionit tokësor, ujqor dhe ajror;
- ✓ të përshkruajë historinë e disa informacioneve.

UDHËZIME METODIKE

Me qëllim realizimi të programit mësimor në këtë lëndë mund të organizohen takime me njerëz, mund të shfrytëzohen burime të ndryshme dhe të simulohen raste për zgjidhje, p.sh:

- Takime me njerëz të ndryshëm të komunitetit (vëzhgime, intervista, anketime - të aftësohen nxënësit si t'i përgatisin ato, bashkëbisedime, konsulta me ekspertë etj.);
- Përdorimi i publikimeve të ndryshme (gazeta, buletine informacione, tekste, videokaseta, dramatizime, posterë etj.);
- Simulime (lojërat me role, simulimi i diskutimeve ose i situatave nga fusha të ndryshme të veprimtarive publike etj.).

Përveç metodave tradicionale, në lëndën e Edukatës qytetare në shumë raste mund të zbatohet **loja me role**. Për zbatimin e kësaj forme të punës është e domosdoshme të bëhet **simulimi** i një ngjarjeje. Nxënësit marrin role, p.sh., të mësuesit, drejtorit të shkollës, prindërve, policit të qarkullimit rrugor, anëtarëve të ndryshëm të komunitetit, etj. Mësuesi në këtë rast luan rolin e koordinatorit, ndërsa të gjithë nxënësit e klasës

marrin pjesë aktive në këtë proces. Ata mund të ndahen sërish në grupe p.sh., grupi i punëtorëve që mbrojnë natyrën dhe parqet, grupi i fëmijëve që nuk respektojnë rregullat e caktuara për mjediset publike, etj. Gjatë një ore mësimi mund të debatojnë rreth asaj se si është çështja, cilat janë rrugëzgjdhjet e problemit për të cilin debatohet, etj.

Theks i veçantë në metodologjinë e punës duhet t'u kushtohet metodave aktive të punës, si: Puna me projekte, mësimi problemor, mësimi me bashkëpunim, biseda, vëzhgime, puna në mjedise konkrete (me organizata të ndryshme të komunitetit) etj.

Si forma pune, mësimdhënësve u sugjerohet të organizojnë punën në klasë me çifte dhe me grupe. Ndarja e nxënësve në çifte dhe në grupe, u jep atyre mundësi për pjesëmarrje dhe bashkëpunim. Me këtë rast nxënësve të ndarë në çifte dhe në grupe u jepen 5 minuta kohë për të vendosur p.sh., Cili është roli i prindërve për shëndetin e fëmijëve të tyre? Kjo mund të arrihet përpara se të nisë diskutimi i gjithë klasës. Nxënësve duhet t'u tregohet koha për të cilën do të zgjidhet problemi. Ata ndahen në grupe apo në çifte, ndërsa mësuesi luan rolin e mbikëqyrësit, dhe sipas nevojës edhe jep udhëzime apo sqarime. Në përfundim të orës mësimore, çiftet apo grupet raportojnë para gjithë nxënësve të klasës. Secili grup duhet ta këtë përfaqësuesin i cili raporton para klasës.

UDHËZIME PËR VLERËSIM

Vlerësimi i nxënësve në lëndën Edukata qytetare duhet të jetë i përhershëm. Ky vlerësim ka qëllime të shumëfishta. Kështu përmes vlerësimit:

- sigurohen informacione për përparimin e nxënësit;
- nxënësit aftësohen të krahasojnë arritjet e tyre me rezultatet e pritshme. Në këtë mënyrë nxënësi do të bëjë edhe vetëvlerësimin e asaj që ka arritur të zotërojë;
- sigurohet motivimi i nxënësve për punë të mëtejshme;
- sigurohet edhe realizimi i objektivave.

Llojet e vlerësimit

Në të gjitha lëndët mësimore ekzistojnë lloje të ndryshme vlerësimi. Në lëndën Edukata qytetare mund të zbatohen disa lloje vlerësimi. Secili prej tyre ka qëllime të caktuara.

Vlerësimi duhet të jetë i përhershëm, duke filluar nga orët e mësimit, veprimtaritë praktike e deri te vlerësimi përmes testeve zyrtare. Në klasë, gjatë orës së mësimit mund të bëhen këto vlerësime:

- vlerësimi i rëndomtë gjatë pjesëve të ndryshme të orës;
- vlerësimi i detyrave të shtëpisë;
- vlerësimi i projekteve të realizuara individualisht ose në grup;
- vlerësimi me teste të hartuara nga vetë mësuesi.

Kriteret për vlerësimin e nxënësve janë përcaktuar qartë në Udhëzimin Administrativ për vlerësimin e shkallës së arritjes së nxënësve.

QASJA LËNDORE DHE NDËRLËNDORE

Programi i Edukatës qytetare në klasën e katërt prek sfera të ndryshme interesimi të nxënësve, prandaj si i tillë ndërlidhet gati me të gjitha lëndët e tjera mësimore si: Gjuhë amtare, Njeriu dhe natyra, Gjuhë e huaj, Histori, Edukatë fizike, Art figurativ dhe Muzikë.

- **Gjuha dhe komunikimi** : Esetë, vjershat e posaçërisht tregimet, si dhe shkrime të tjera që për temë kanë shëndetin e njeriut (fëmijës) si dhe higjienën personale dhe higjienën në përgjithësi në programin e gjuhës dhe komunikimit janë të shumta . Këto përmbajtje natyrshëm kanë lidhje ndërlëndore me përmbajtjet programore që do të realizohen në programin e edukatës qytetare në klasën e katërt. Shëndeti dhe higjiena, mjedisi ynë jetësor, liritë, të drejtat, përgjegjësitë dhe detyrat e fëmijëve janë përmbajtje (tema) që gjerësisht trajtohen edhe në revista dhe gazeta shkollore, posaçërisht në gazetën e murit dhe revistën e shkollës, si dhe në mjete të tjera të informacionit publik të shkruara dhe elektronike.
- **Njeriu dhe natyra**: këtu trajtohen përmbajtje të ngjashme programore si: njeriu si qenie njerëzore; mjedisi natyror dhe shoqëror, zhvillimi i botës bimë dhe shtazore; kushtet e jetës; ndryshimet në komunitet, e të tjera.
- **Edukatë fizike**: E tërë përmbajtja e edukatës fizike në mënyrë të drejtpërdrejtë është e lidhur me përparimin e shëndetit të fëmijëve, prandaj kjo përmbajtje gjithsesi është shumë e lidhur me

përmbajtjen programore që zhvillohet në nënkategoritë “shëndeti”, “kujdesi për mjedisin” etj.

- **Art figurativ:** Përgatitja e materialeve ilustruese si vizatime, postere, albume, si dhe efekte të tjera vizuale për vetëdijësimin shëndetësor dhe higjienik të nxënësve, pastaj për ndërgjegjësimin ligjor, qytetar dhe mjedisor të nxënësve është një mundësi e mirë për ndërlidhje të vazhdueshme të lëndës Edukata qytetare me artet figurative. Kjo ndërlidhje mund të përdoret në tema si liritë dhe të drejtat e njeriut, rregullat e klasës, shtëpisë dhe komunitetit, etj.
- **Muzikë:** Zhvillimi i talentit për muzikë, vizatim, poezi etj., janë aspekte shumë të rëndësishme të identitetit personal. Po ashtu talenti dhe shkathësitë në artin muzikor dhe atë figurativ, recitim, aktrim etj., i ndihmojnë shumë nxënësit në njohjen e kulturës dhe të gjitha elementeve artistike si pjesë përbërëse të saj, në periudha të ndryshme kohore.

Mbetet detyrë e arsimtarit që gjatë planifikimit dhe zhvillimit të përmbajtjeve programore t’i harmonizojnë veprimet dhe të njëjtës përmbajtje programore t’i qasen njëkohësisht nga kënde të ndryshme, por komplementare që i begatojnë dhe i plotësojnë kategoritë programore që zhvillohen në klasën e katërt.

LITERATURA

1. Rojtarët e buzëqeshjes, UNICEF, 2000, Prishtinë
2. Konventa e Kombeve të Bashkuara për të drejtat e fëmijëve UNICEF, Prishtinë, 2000
3. Rozemberg. M. “Një model i komunikimit jo të dhunshëm, Prishtinë, 1996
4. Demokracia për të gjithë (doracak për mësimdhënës) edukimi për një kulturë demokratike & Kinderbeg, International,2003, Prishtinë
5. Instituti i studimeve pedagogjike, Standardet për nxënësit dhe mësuesit në lëndën e edukimit qytetar, (DRAFT), Tiranë, 1997
6. Bardhyl Musai, Metodologjia e mësimdhënies, Tiranë, 2003
7. Bardhyl Musai, Psikologjia e edukimit, Tiranë 2000

8. Instituti i Studimeve Pedagogjike, Platforma e hartimit të standardeve të arritjes për lëndët, Tiranë, 2002
9. Grup autorësh, Strategji për të mësuarit e qytetarisë demokratike, Tiranë, 2000
10. Këshilli për bashkëpunim kulturor, koncepte dhe kompetenca themelore për edukimin për qytetari demokratike (Përkthim), Tiranë, 2000;
11. Grup autorësh “Të gjitha qeniet njerëzore...”, doracak për mësimin e të drejtave të njeriut, UNESCO, Belgjikë, 1998
12. Edukimi i të drejtës për QYTETARI në Kurrikul: vështrim ndërkombëtar, Londër, 1999
13. Librat e mësuesit për edukimin qytetar, kl-1-10;
14. Standardet e Edukimit qytetar –1-10, Tiranë, 2003
15. Të gjitha botimet të edukatës qytetare për kl. 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10 të Shtëpive Botuese “Libri Shkollor” dhe “Dukagjini”
16. www.dadalo.org

EDUKATË MUZIKORE

(1 orë në javë, 37 orë në vit)

HYRJE

Muzika është pjesë e formimit kulturor dhe nevojë e përhershme e njeriut.

Ajo komunikon në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe kreative me tërë qenien e tij duke ia formuar mjedisin tingëllor. Nisur nga roli i muzikes në jetën e njeriut dhe ndikimit që ka në të, del dhe rëndësia e formimit edukativ-muzikor.

Edukata muzikore mundëson:

- dëgjim selektiv dhe aktiv të muzikës në programet e mediave dhe shfaqjeve muzikore;
- pjesëmarrje në formacione korale - instrumentale dhe në veprimtari të tjera muzikore;
- arsimim të mëtijshëm i cili nxit interesim më të gjerë për muzikën, në të vërtetë përgatitjen për ndonjë profesion, ku muzika është pjesë përbërëse.

QËLLIMET

- Të sjellë gëzim, emocione dhe të zgjojë interes për veprimtari të ndryshme muzikore;
- Të zhvillojë dhe të ngrisë muzikalitetin në vazhdimësi;
- Të ndikojë në formimin e qëndrimit pozitiv ndaj muzikës kombëtare dhe botërore;
- Të edukojë për mjedis të shëndoshë tingëllor;
- Të zhvillojë kriteret për vlerësim dhe mendim kritik;

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE SPECIFIKË

Nxënësit do të:

- **muzikojnë në mënyrë të përbashkët dhe individuale:**

- Këndojnë këngë popullore dhe artistike shqiptare dhe të popujve të tjerë, sipas imitimit (veshit) dhe simboleve grafike, pa dhe me shoqërim instrumental.
- Luajnë në vegla muzikore ritmike dhe melodike (popullore dhe të ORF-it)
- Njohin gradualisht shenjat e shkrimit notal muzikor (për ritëm dhe melodi) dhe i përdorin ato me vetëdije gjatë interpretimit të këngëve dhe luajtjes së pjesëve instrumentale.
- Zhvillojnë kulturën vokale (qëndrimi, frymëmarrja, artikulimi, këndimi i bukur dhe shprehjeplotë, gradacionet në temp dhe në dinamikë).

- **Zhvillojnë aftësinë për dëgjim aktiv përjetues dhe analitik të muzikës**

- Vërejnë dhe dallojnë karakterin shprehës, instrumentet muzikore dhe formacionet interpretuese në veprat muzikore të dëgjuara;
- Dallojnë llojet (gjinitë) dhe zhanret e ndryshme muzikore përmes dëgjimit dhe interpretimit;
- Dallojnë gradacionet në temp dhe ngjyrimet dinamike gjatë këndimit dhe veprimtarive të tjera muzikore;

- **Zhvillojnë të shprehurit kreativ:**

- Nxiten për shprehje të përjetimeve dhe përfytyrimeve muzikore përmes lëvizjes, vallëzimit, shprehjes figurative dhe gjuhësore sipas prirjeve individuale ;
- Nxiten për shprehje kreative ritmike dhe melodike në bazë të imagjinimeve tingëllore individuale.

VEPRIMTARITË MUZIKORE			
<p>I N T E R P R E T I M</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Këndojnë këngë popullore dhe artistike një e dy zërëshe (me ostinato) e ligjërojnë ritme sipas veshit (imitimit) duke përdorur simbole grafike dhe duke njohur notacionin muzikor. ▪ Në vegla muzikore (fëmijërore, të ORF-it dhe të tjera), interpretojnë shoqërimi dhe kompozime të shkurtra instrumentale me simbole dhe shenja muzikore. ▪ Kultivojnë këngën popullore ▪ Aplikojnë teknikën themelore të të kënduarit dhe luajtjes instrumentale me formësim estetik, duke përdorur simbole dhe shkrimin notal muzikor. 	<p>PËRMBAJTJET TEMATIKO-INFORMATIVE</p> <p>MUZIKA KËNDOHET</p> <ul style="list-style-type: none"> • Këndojnë këngët shkollore • Koncerti i klasës • Këndojnë në familjet tona • Këndojnë në dy zëra (kanoni). • Luajnë në instrumente, shoqërojnë këngët tona • tingujt i këndojnë edhe radhë-radhë në shkallën muzikore (Shkalla C-dur dhe A-mol) <p>MUZIKA SHKRUHET ME NOTA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Notat në pentagram caktojnë tingujt (tonet) më të lartë dhe më të ulët. • Tingujt më të gjatë dhe më të shkurtër shënohen me nota (nota katërshe, tetëshe, gjysma dhe vlera e pikës pas notës). 	<p>BURIMET ARTISTIKE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Shkolla jonë – F. Ibrahim 2. Biçikleta V. Beqiri 3. Fluturojmë të dy tok 4. Himni (kombëtar) 5. Në qiellin kaltërosh. 6. Mirë se vjen o Viti i Ri 7. Ishulli jonë – M. Piperku 8. Bie bora me nxitim 9. Lulekuqja R. Rudi 10. Vallja popullore P. Badivuku 11. Vjosa – A. Bektashi 12. Gjuha e kafshëve-K. Mullai 13. Semafori 14. Unë dhe babi 15. Mollëzo 16. Në ditëlindjen e shoqes 17. Kam një shoqe <p><i>Ligjërimet</i> Kosa Zam zam bibi zam Këndo për herë</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • <i>Masat muzikore (2/4, 4/4 dhe 3/4)</i> 	<p><i>Lakuriqi natën</i> <i>Zog zog laraman</i> <i>Bjen këmbana</i> <i>Mace mace pis pispis</i> <i>Ejani flutura vasha të bukura</i></p>
<p>D Ë GJ I M</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Dëgjojnë me vëmendje kompozime të ndryshme nga muzika programore dhe absolute.</i> ▪ <i>Shprehin përshtypjet e tyre rreth përjetimit muzikor.</i> ▪ <i>Përcjellin ngjarjet kulturore në mjedisin e tyre.</i> ▪ <i>Vallëzojnë</i> ▪ <i>Dallojnë dhe njohin instrumentet muzikore ne veprat që dëgjojnë</i> ▪ <i>përjetojnë formën e këngës dypjesore - ab</i> 	<p>MUZIKA DËGJOHET</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Me muzikë në botën e imagjinatës (Muzikë baleti dhe filmi)</i> • <i>Vallëzojnë me muzikë</i> • <i>Bisedojnë dhe mësojnë për krijimin dhe interpretimin e muzikës</i> • <i>dëgjojnë muzikë dhe dhe njohim instrumentet muzikore popullore dhe të tjera (klarinetë, tromba, saksofoni kitara, violonceli, kastanjetat, lodra e vogël, defi)</i> • <i>muzika ka temp të ngadalshëm</i> 	<p><i>Schuman: Pjesë nga ciklet: Karnevali, Skenat e fëmijëve</i> <i>Çajkovski: Baleti "Arrethyesi"</i> <i>Tish Daija: Fragment nga baleti "Halili dhe Hajrija"</i> <i>K. Sen Sans: Pjesë nga Karnevali i shtazëve</i> <i>V. Beqiri "744S" Kuartet për saksofona.</i> <i>- M. Mengjiqi ("Valle") (perkusione e piano).</i> <i>- F. Qerimaj: Kabavango nr. 2 (muzikë labe, violinë, klarinetë, piano)</i> <i>R. Dhomi: (Trio harkor)</i> <i>A. Peqi: Valle (flautë e piano)</i> <i>V. Tole: Ç'u mbush mali (kor , piano)</i> <i>Donius Mildhaud: Panvera</i></p>

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Dallojnë tempin ngadalë - shpejt dhe accelerando e rittardando</i> 	<p><i>dhe të shpejtë</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>muzika mund të jetë e qete ose e fuqishme(p,f, mf mp)</i> 	<p><i>(piano)</i> <i>Strauss: Radecky Marsh</i> <i>Schubert :Vasli skocez</i> <i>Verdi: Rigoletto (La dona e mobile)</i> <i>B. Shehu: “Lepuri me 5 këmbë”</i></p>
<p><i>K</i> <i>R</i> <i>I</i> <i>J</i> <i>I</i> <i>M</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Zgjedhin dhe përdorin tinguj (me zë ose instrumente) për t’u shprehur</i> ▪ <i>Krijojnë tërësi te reja muzikore</i> 	<p><i>ME MUZIKE SHPREHIM PERJETIME</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Me zërin tonë ose me instrumente shprehim / tregojmë / imitojmë/ , ngjarje, atmosferë, karaktere(personazhe) etj.</i> • <i>Krijojmë dhe interpretojmë ritme e melodi të reja, shoqërimi për këngët tona dhe pjesë për veglat tona muzikore</i> 	
<p><i>nxënësit gjatë gjithë aktivitetit muzikor shprehin përjetimin e tyre edhe përmes lëvizjes, shprehjes figurative dhe shprehjes letrare</i></p>			

UDHËZIMET DIDAKTIKO-METODIKE

Edukimi muzikor në klasën IV është vazhdimësi dhe thellim i disa komponenteve mësimore, të cilat janë punuar edhe në klasët e mëparshme (1, 2 dhe 3), sidomos në pikëpamje të përjetimit të dukurive të ndryshme muzikore. Në klasën e katërt vazhdon të prijë përdorimi i simboleve grafike dhe inkuadrimi gradual e i matur i vetëdijshëm i notacionit të vërtetë muzikor për lartësitë tingëllore të sistemuara metodikisht (SOL, MI, DO, LA, FA, RE dhe SI). Kjo realizohet kur i përmbahemi parimit të përjetimit të dukurisë së re muzikore për të shkuar gradualisht kah njohja e vetëdijshme e tyre. Në këtë klasë inkuadrohet edhe njohja e vetëdijshme e shkallës muzikore si koncept, asaj C-dur dhe A-mol për të njohur dukurinë e radhitjes së tingujve muzikorë në shkallën muzikore dhe vendet e tyre në shkallë, por edhe për të vërejtur e dalluar gjinitë e kundërta tonale (dur –mol).

Me një planifikim të mirë, përmbajtjet programore nga veprimtaritë muzikore (interpretimi, dëgjimi dhe krijimi) të cilat u ofrohen nxënësve duhet të jenë në përputhshmëri me mundësitë e zhvillimit të tyre të përgjithshëm dhe atij muzikor në veçanti.

Mësimdhënia muzikore duhet të realizohet duke zbatuar shumëllojshmërinë në procesin mësimor në kuptim të kombinimit të veprimtarive bazë. Mësimdhënësi do të përdorë metoda dhe forma aktive të punës të cilat garantojnë sukses në procesin edukativ-muzikor.

Veprimtaritë mësimore - muzikore (interpretimi, dëgjimi dhe krijimi) paraqiten të ndërlidhura dhe janë gati të pandashme, prandaj formulimi i njësive mësimore duhet të kombinohet me së paku dy veprimtari të ndryshme. Kjo duhet bërë, jo vetëm për shkak të natyrës së lëndës, por edhe t'u bëhet e mundshme nxënësve veprimtari aktive, në vartësi nga aftësitë individuale të tyre.

Përmbajtjet programore mbështetur në:

1. Literaturën e përzgjedhur muzikore për dëgjim dhe interpretim.
2. Njohuritë, konceptet dhe ligjshmëritë muzikore të cilat ndihmojnë në ngritjen e nivelit të arsimimit muzikor.
3. Informacionet për kulturën muzikore të mjedisit të nxënësit si dhe formimin e qëndrimit estetik dhe pozitiv ndaj krijimtarisë kombëtare dhe botërore.

INTEPRETIMI

Interpretimi si veprimtari themelore muzikore, që u ofrohet nxënësve, realizohet përmes këndimit dhe luajtjes në vegla muzikore mbështetet në:

- Interpretimin e këngëve dhe lojërave popullore, ligjërimeve ritmike;
- Interpretimin e këngëve artistike për fëmijë;
- Njohjen e vetëdijshme të dukurive ritmike e melodike më parë të përjetuara (masat, vlerat ritmike, krahasimi i tonalitetit dur dhe mol etj.).

Në këndim zbatohet të kënduarit sipas veshit (imitimi) duke respektuar individualitetin e nxënësve dhe gradualisht aplikohet përdorimi i elementeve të notacionit të vërtetë muzikor përmes kalimit nga simbolet grafike dhe notacioni grafik (klasa III) në atë të vërtetë muzikor. Mësimdhënësi duhet të ketë kujdes në ambitusin e nxënësve dhe të synojë vazhdimisht për këndim të drejtë dhe të bukur, duke respektuar pozitën e drejtë gjatë këndimit, frymëmarrjen e duhur, shqiptimin dhe artikulimin e saktë si dhe inkorporimin e ngjyrimet dinamik dhe shprehjes emocionale. Në këtë klasë i kushtohet kujdes edhe ndjenjës për formë duke nxitur nxënësit të vërejnë formën e këngëve që këndojnë dhe veprave që i dëgjojnë në kuptim të të vërejturit të tërësive të mëdha (dypjesshmërinë ose tripjesshmërinë).

Luajtja me veglat muzikore aplikohet në shoqërimin e këngëve ose e lidhur me lëvizjen dhe vallëzimin, por edhe në të shprehurit kreativ muzikor të nxënësve, duke i përdorur ato për riinterpretimin apo krijimin e tërësive të reja muzikore.

DËGJIMI

Dëgjimi muzikor në klasën e katërt si edhe më parë duhet realizuar duke iu përmbajtur objektivave të kësaj klase dhe duke synuar në dëgjim përjetues të shprehjes muzikore të veprës. Procedura metodike e dëgjimit duhet të realizohet me kujdes, duke pasur parasysh kohëzgjatjen përkatëse të veprës në funksion të përqendrimit të vëmendjes si dhe mundësinë për shprehje kreative në bazë të dëgjimit.

Dëgjimet duhet të jenë të shkurtra dhe të shpeshta. Dëgjimi i përsëritur i veprës u mundëson nxënësve të vërejnë dhe të dallojnë gjithnjë

mjete dhe elemente të reja nga shprehja muzikore. Gjatë dëgjimit duhet të insistohet në të vërejturit e mjeteve dhe formacioneve interpretuese, karakterin shprehës të veprës, ngjyrat e ndryshme tingëllore dhe elementet muzikore si ritmi, melodia, harmonia (në kuptim të diferencimit të tingëllimës në dur dhe mol). Mësimdhënësi bën përzgjedhjen e veprave për dëgjim nga shembujt e propozuar në programin mësimor, duke i ndërlidhur me përmbajtjet tematike dhe veprimtaritë e tjera (interpretimin, krijimin). Përgatitjet motivuese para dhe pas dëgjimit mundësojnë dëgjim aktiv dhe të vëmendshëm.

KRIJIMI

Aktivitetet krijuese në këtë klasë kryesisht realizohen përmes lojës kreative, e cila mbetet shfaqja më thelbësore e kreativitetit të tyre.

Lëvizja dhe vallëzimi paraqesin aktivitetet bazë përmes të cilave nxënësit shprehin përjetimet e tyre muzikore por inkurajohet edhe shprehja figurative dhe gjuhësore e mbështetur në inspirimin nga muzika e dëgjuar. E rëndësishme është sidomos forma e të shprehurit muzikor; bisedat muzikore (pyetjet e përgjigjet muzikore që realizohen me zë ose me vegla muzikore), improvizimet meloritmike të ndryshme dhe krijimi i tërësive të reja muzikore.

Në këtë formë posaçërisht mësimdhënësi inkurajon nxënësit dhe i këshillon ata, por u siguron lirinë e nevojshme për këtë veprimtari muzikore. Ai shënon dhe konservon (incizon, memorizon) krijimet e tyre dhe i nxit për vlerësim kritik të punës së tyre dhe të nxënësve të tjerë, duke i caktuar kriteret sa më të kuptueshme për një vlerësim të tillë.

VLERËSIMI

Mësimdhënësi bën vlerësimin e arritjeve të edukimit muzikor sipas kërkesave profesionale didaktike dhe psikologjike. Vlerësimi bëhet në kuadër të grupit, duke vlerësuar arritjet në zhvillimin muzikor individual të nxënësve në dëgjimin aktiv, interpretimin vokal-instrumental dhe punën krijuese.

Mësimdhënësi përcjell, evidencon dhe vlerëson aftësitë muzikore, shkathtësitë interpretuese, dituritë informative, ndieshmërinë dhe interesimin e nxënësve.

Vlerësohet rinjohja dhe përjetimi i shprehjes muzikore në veprat e dëgjuara.

Interpretimi vokal dhe instrumental vlerësohet sipas përvetësimit të numrit të caktuar të këngëve dhe përmbajtjeve instrumentale, saktësisë melodike-ritmike dhe interpretimit të përjetuar. Vlerësimi duhet të jetë i baraspeshuar mes këndimit sipas veshit, tekstit notal dhe mënyrës së kombinuar, gjithnjë duke pasur parasysh mundësitë individuale të nxënësve.

Mësimdhënësi duhet ta përcjellë dhe inkurajojë interesimin e nxënësit për shprehje kreative, në veçanti vlerësohet:

- rinjohja e veprave të dëgjuara,
- këndimi dhe luajtja instrumentale,
- diktimet melodike dhe ritmike,
- përgjigjet me gojë dhe me shkrim,
- prezantimi,

Instrumente të tjera të vlerësimit janë:

- testi,
- vetëvlerësimi.

Mësimdhënësi gjatë vlerësimit duhet të ketë parasysh standardet sipas nivelit dhe rezultatet e arritshmërisë në vartësi nga objektivat e parashtruar.

FORMAT E VEÇANTA TË OBLIGUESHME TË MËSIMDHËNIES MUZIKORE

Puna me kor dhe orkestër është formë e veçantë dhe e obligueshme e edukimit muzikor në shkollën fillore, të mesme të ulët dhe të mesme të lartë. Në kor dhe në orkestër marrin pjesë nxënësit me aftësi muzikore të theksuara dhe sipas interesit të tyre.

Këto forma të mësimdhënies muzikore paraqesin nivel të lartë interpretimi muzikor dhe e përfaqësojnë shkollën në të gjitha shfaqjet publike në shkollë dhe jashtë saj.

Puna me korin dhe me orkestrën e shkollës, si bazë për formimin e jetës artistike, do të jetë e planifikuar dhe e matshme me orar. Mund të formohen kore edhe në nivelin e shkollës fillore (kori i ciklit të ulët - dhe ora në kor zgjat sa ora mësimore, 45 minuta. Kjo punë e mësimdhënësit llogaritet në normën javore mësimore të tij me fond javor prej 2 orë). Gjatë vitit shkollor kori përgatit dhe prezanton program me kriterë artistike – pedagogjike.

EDUKATË FIGURATIVE

(1 orë në javë, 37 orë në vit)

HYRJE

Edukata figurative e klasës së katërt, u mundëson nxënësve që edhe më tutje t'i zhvillojnë njohuritë e përgjithshme dhe ato të veçanta në kuptimin e pamjeve në natyrë dhe gjenerimin e tyre në trajta artistike. Zhvillimi kulturor i nxënësve përfshin aftësinë e përgjegjes së përshtatshme ndaj vlerave estetike të shoqërisë sonë dhe kërkesave të tjera në procesin edukativo-arsimor.

- Kjo lëndë, gjithashtu u mundëson nxënësve gjenerimin e ideve të reja, sugjerimin dhe mundësinë e rrugëve inovative dhe ndikon pozitivisht në kuptimin e marrjes së vendimeve në situata të perceptuara vizualisht.

QËLLIMET

Programi mësimor i lëndës së Edukatës figurative të klasës së katërt ka për qëllim hetimin, hulumtimin, zhvillimin e ideve, arritjet e përfundimeve, realizimin dhe vlerësimin e punës kreative. Nxënësit këtë vit shkollor, do të hulumtojnë dhe përdorin materiale dhe procese të ndryshme pune, duke komunikuar me idetë dhe domethëniet e tyre me qëllim lehtësimi të njësive mësimore gjatë krijimeve figurative.

- Nxënësit i mbledhin informatat verbale e pamore të mësuara më parë dhe i dallojnë veçoritë e materialeve dhe proceseve të punës, duke i kombinuar dhe organizuar këto cilësi pamore në taktilitet të përshtatjes së qëllimeve të tyre.

OBJEKTIVAT

E përgjithshëm	Specifikë
<i>Nga përmbajtja programore e klasës së katërt, nxënësi do të jetë në gjendje:</i>	
➤ Të hulumtojë	<ul style="list-style-type: none"> • Veçoritë pamore dhe taktile të materialeve dhe proceseve. • Idetë dhe metodat e qasjeve të reja.
➤ Të zgjerojë njohuritë	<ul style="list-style-type: none"> • Nga puna praktike dhe përdorimi i teknikave. • Në fushat e ndryshme të artit figurativ.
➤ Të krahasojë	<ul style="list-style-type: none"> • Përvojat personale të punës së tij dhe të tjerëve. • Dallimin e përparësive dhe të metat e punës së njëri-tjetrit. • Punimet figurative gjatë vizitës në muze apo galeri arti.
➤ Të aplikojë	<ul style="list-style-type: none"> • Përvojat shprehëse ndaj mjeteve dhe teknikave punuese.
➤ Të debatojë	<ul style="list-style-type: none"> • Rreth qasjeve dhe ideve të propozuara. • Për vlerësimin e punimeve sipas përvojave personale.
➤ Të komunikojë	<ul style="list-style-type: none"> • Me shenja vizuale dhe art të aplikuar. • Për imagjinatën kreative dhe punimet nga fusha e artit.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë
I. Të vërejturit dhe njohuritë	1. Perspektiva në hapësirë..... 3 orë 2. Baraspesha e formave..... 3 orë 3. Shtrirjet e sipërfaqeve.....3 orë
II. Të shprehurit dhe kreativiteti	1. Vijat dhe llojet e vizatimit.....8 orë 2. Ngjyrat dhe ndikimi i tyre.....8 orë 3. Kontrasti me dritë-hije..... 2 orë
III. Analiza dhe vlerësimi	1. Veçoritë e degëve të artit figurativ.....6 orë 2. Komunikimi.....2 orë ▪ Orë të zgjedhura2 orë

I. Të vërejturit dhe njohuritë

- Udhëzim: Aftësimi i nxënësve gjatë procesit të mësimit në vrojtim të perspektivës hapësinore, formave të baraspeshuara dhe shtrirjeve sipërfaqësore gjatë shtjellimit të punëve kreative.

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Perspektiva në hapësirë (3 orë) 	<p>Njohtimi dhe zgjedhja e temave nga:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Perspektiva hapësinore; Shpjegimi dhe puna praktikë me nxënës me shembuj praktik siç janë: shtyllat elektrike, binarët e trenit etj. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim dhe ngjyrosje-3orë, (lapsi i butë, ngjyra e druri, flomasterë, ngjyra uji etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zhvillojnë aftësinë për pamjet e perspektivës në hapësirë; • Vizatojnë dhe ngjyrosin punime nga perspektiva hapësinore;
<ul style="list-style-type: none"> • Baraspesha e formave (3 orë) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kujdesi në vendosjen e formave sipas baraspeshës; (p.sh. Një formë e madhe e vizatuar në të djathtë të fletës u kundërpërgjigjet disa formave më të vogla në të majtë ose formës së madhësisë së njëjtë). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim dhe ngjyrosje-2orë, (lapsi i butë, ngjyra druri, flomasterë, ngjyra uji etj.)</i> ○ <i>Modelim-1 orë, (plastelinë, letër me ngjyra, tekstil etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bëjnë dallimin dhe krahasimin e baraspeshës së formave. • Shprehen me punime të formave të baraspeshuara.
<ul style="list-style-type: none"> • Shtrirjet e sipërfaqeve (3 orë) 	<p>Krahasimi i sipërfaqeve të ndryshme dhe punimi i ndonjë shembulli në bazë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Shtrirjes së sipërfaqeve në hapësirë; (Të pjerrta, të rrafshta, të valëzuara etj). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim dhe ngjyrosje-2orë, (lapsi i butë, ngjyra e druri, flomasterë, ngjyra uji etj.)</i> ○ <i>Kolazh -1 orë ngjitja e letrave shkëlqyese, fjetet e shkrepësës, kokrra orizi ose fasule etj.</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dallojnë dhe punojnë shtrirjet e sipërfaqeve në hapësirë. • Pikturojnë e kolazhojnë një punim tematik.

II. Të shprehurit dhe kreativiteti

- Udhëzim: Të shprehurit dhe kreativiteti të nxënësit e kësaj moshe pasqyrohet përmes punës kreative nga motivet e zgjedhura për krijim gjatë përdorimit të mjeteve shprehëse në detyrat hulumtuese. Vazhdimi i përvojës në vizatim, ndikimi emocional i ngjyrave dhe efekteve të tjera realizuese janë pjesë kompakte e kësaj kategorie.

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Vijat dhe llojet e vizatimit (8 orë) 	<p>Përcaktimi i temave të zgjedhura në bazë të vijave dhe modeleve për vizatim sipas llojeve të vizatimit: kroki, skicë dhe analitik si p.sh.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peizazh; • Natyrë e qetë; • Portret; • Formë e aplikuar; 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim 6 orë, (lapsi i butë, ngjyra druri, flomasterë, ngjyra uji etj.)</i> ○ <i>Modelim-2 orë, (plastelinë, shkopinj, tel i butë etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dallojnë llojet e vijave dhe të vizatimit. • Vizatojnë peizazhe, natyrën e qetë dhe portrete nga modelet e zgjedhura. • Shprehen me vija, ngjyra e mjete të tjera krijuese gjatë aplikimit të formave të zgjedhura.
<ul style="list-style-type: none"> • Ngjyrat dhe ndikimi i tyre (8 orë) 	<p>Njohja dhe përshtatja e temave në bazë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Natyrës së ngjyrave: Manifestimi i ngjyrave në psikologjinë e njeriut: - Ngjyra e verdhë, e portokalltë dhe e kuqe, reflektojnë ngrohtësi, hare etj. - Ngjyrat e nuancave: të gjelbërtës dhe të kaltërtës paraqesin ftohtësi, qetësim etj. - Llojeve të ngjyrave: (druri, pastele, uji, tempere etj.) 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje- 6 orë, (lapsi i butë, ngjyra druri, flomasterë, ngjyra uji, ngjyra pastele etj.)</i> ○ <i>Modelim-2 orë, (plastelinë, shkopinj, gurë të vegjël, letër me ngjyra etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mbajnë në mend pasqyrimin e ngjyrave. • Përfitojnë shkathësi krijuese me anë të ngjyrave. • Veçojnë dhe krijojnë punime nga llojet e ngjyrave.

<ul style="list-style-type: none"> • Kontrasti me dritë-hije (2 orë) 	Ushtrime praktike për realizimin e një punimi me dritëhije. <ul style="list-style-type: none"> • Natyrë e qetë. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>(përdorimi i ngjyrave, mjeteve të tjera për vizatim apo materialeve të tjera) - 2 orë.</i> 	Nxënësit do të: <ul style="list-style-type: none"> • Shprehen me punime kreative me ngjyra.
--	--	---	--

III. Analiza dhe vlerësimi

- Udhëzim: Kjo kategori, këtë vit shkollor shtron nevojën e njohurive të para për veçoritë e degëve të artit pamor si dhe rrit aftësinë e komunikimit masiv në relacione të ndryshme kohore e pamore.

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Veçoritë e degëve të artit figurativ (6 orë) 	Njohja me ndarjet dhe veçoritë e artit pamor: <ul style="list-style-type: none"> • Veçoritë e Artit figurativ: (Vizatimi, Piktura, Skulptura, Grafika). • Veçoritë e Artit të aplikuar: (Dizajni grafik, Dizajni industrial, Qeramika, Tekstili). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Mësim teorik për ndarjen dhe veçoritë karakterizuese të artit-2 orë.</i> ○ <i>Demonstrim konkret dhe punë praktike me shembuj nga fusha e artit figurativ e aplikativ-4 orë, (demonstrim me punime, fotografi, fotosllajde, internet etj).</i> 	Nxënësit do të: <ul style="list-style-type: none"> • Tregojnë ndarjen dhe veçoritë e artit figurativ. • Të jenë në gjendje të bëjnë dallimin e punimeve të artit figurativ sipas degëve.
<ul style="list-style-type: none"> • Komunikimi (2 orë) 	Njohja dhe komunikimi në bazë të: <ul style="list-style-type: none"> ❖ Shenjave dhe simboleve; (shenjave në rrugë, dhe mjete të tjera komunikuese si në; libra, revista, posterë, simbole etj.) ❖ Pamjeve të lëvizshme; (reklammat televizive, filmat e vizatuar, interneti etj.) 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Rikrijimi i shenjave, simboleve sipas zgjedhjes së lirë – 1 orë; (laps ose ngjyrat e zgjedhura).</i> ○ <i>Punime të shenjave e simboleve-1 orë; (plastelinë, tel i butë, shkopinj, letra të ndryshme etj.).</i> 	Nxënësit do të: <ul style="list-style-type: none"> • Komunikojnë dhe shprehen me shenja dhe simbole në bazë të kreativitetit.

QASJET NDËRLËNDORE DHE NDËRPROGRAMORE

- Edukata figurative ka qasje ndërlëndore e programore, me të gjitha lëndët e tjera mësimore. Përshkrimet ilustrative në tekste dhe mjete të tjera mësimore, u ndihmojnë nxënësve t'i kuptojnë më lehtë njësitë mësimore.
- Kjo lëndë ka qasje kryesore ndërlëndore e programore me gjuhën shqipe, matematikën, njeriun dhe natyrën, punë-doren, muzikën, edukimin qytetar, edukatën fizike.
- Edukata figurative është lëndë gjithpërfshirëse dhe përmes saj, të kuptuarit logjik mund të aplikohet në procesin mësimor dhe përmes imazheve figurative vetëdijëson nxënësit: për të drejtat e fëmijëve, ruajtjen e mjedisit, të drejtat gjinore, të drejtat racore, trafikimin njerëzor dhe dukuritë e tjera negative.

UDHËZIME E REKOMANDIME PËR PUNË PRAKTIKE

- Mësimdhënësi duhet të jetë aktivë gjatë orës mësimore me nxënësin në qendër, në mënyrë që të vëzhgojë dhe të korrigjojë aktivitetin e nxënësve dhe punën e tyre kreative.
- Shkolla duhet të sigurojë së paku hapësirën ekspozuese për punimet më të suksesshme të nxënësve, në mënyrë që inspirimi dhe motivimi për pjesëmarrje në këto përvoja të mbështetet në suksese dhe aktivitete të larmishme.
- Aplikimi i punës individuale dhe në grupe do t'i motivojë nxënësit për bashkëpunim, tolerancë e disiplinë kolektive.
- Gjatë punës me nxënës, do të ketë dallime evidente në kuptimin e talentit të tyre, por mësimdhënia pedagogjike me udhëzime e rekomandime praktike do t'i inspirojë edhe nxënësit më pak të talentuar, në mënyrë që të mos bëhet demoralizimi dhe shkëputja e tyre nga lënda mësimore.
- Mësimdhënësi, duhet të jetë aktiv gjatë orës mësimore me nxënësin në qendër, në mënyrë që të vëzhgojë dhe të korrigjojë aktivitetin e nxënësve dhe punën e tyre kreative.
- Mësimdhënësi dhe shkolla duhet të angazhohen për pajisjen e kabineteve (klasëve), me vegla e mjete konkretizimi. Sa më të

pajisura që të jenë këto kabinete ose klasë, aq më të suksesshme do të jenë rezultatet e pritshme.

VLERËSIMI

- ❖ Vlerësimi i rregullt dhe matja e kujdesshme e përparimit të nxënësve gjatë mësimit figurativ nxit dhe motivon përkushtimin e tyre më të madh në arritjen e rezultateve sipas objektivave të parashtruar.
- ❖ Meqenëse vlerësimi i nxënësve në këtë lëndë kryesisht bëhet duke u mbështetur në komunikimin e tyre verbal, mësuesi duhet të ketë parasysh edhe angazhimin e nxënësve për zhvillimin e njohurive të tjera nga fjalori figurativ ose komentimin e dukurive të tjera hapësinore.
- ❖ Për këtë lëndë, vlerësimin objektiv duhet kërkuar në bazë të arritjeve nga:
 - Kreativiteti individual i shprehjes së lirë në zotërimin e trajtave më të sakta nga detyrat e parashtruara;
 - Aktiviteti dhe përfshirja e nxënësve në punë individuale dhe grupore ose ekspozita të ndryshme (shkollore);
 - Origjinaliteti dhe qasja përkushtuese në përfundimin e punimeve;
 - Njohja e drejtimeve të artit figurativ dhe veçoritë e tij, si dhe komunikimi verbal për termat, dukuritë dhe analizat tematike etj.

TEKSTET DHE MJETET E TJERA MËSIMORE

Me qëllim lehtësimi të procesit mësimor, përveç teksteve mësimore nevojiten edhe:

Mjetet dhe materiali mësimor si:

- Revista, fotografi, ilustrime, simbole, posterë, piktura etj.
- Fotosllajde, kompakt disqe (CD), kaseta etj.
- Adresa në internet (www.art-attack.com www.toggo.de).

- Modele të ndryshme (lojëra, kukulla-modele, maketa, forma gjeometrike etj.).
- Lloje të letrave me gramaturë e ngjyra të ndryshme.
- Lloje të ngjyrave (lapsa, akuarel, temper, pastel etj.).
- Brushë, ngjitës, gërshërë, plastelinë, kocka të ndryshme, sapunë, tel të butë, lloje të tekstileve etj.

PUNËDORE

(1 orë në javë, 37 orë në vit)

HYRJE

Punëdore për klasën e katër është vazhdimësi dhe zgjerim i njohurive paraprake nga kjo fushë dhe ka të bëjë me përvetësimin e njohurive dhe shkathtësive të nevojshme (trafiku, prodhimet bujqësore, teknologjia e materialeve ndërtimore, pajisjet teknike, modelimi me materiale dhe teknologjia e përpunimit të qumështit) që parashihen për këtë nivel. Lënda e punës së dorës ndihmon në zhvillimin e gjithanshëm të nxënësve, duke zhvilluar aftësinë e tyre krijuese si dhe ato komunikuese.

Lënda ndihmon në formimin dhe në zhvillimin e koncepteve, si në punën e dorës, ashtu edhe në lëndë të tjera mësimore që zhvillohen në shkollë. Puna e dorës shërben edhe si mjet për të ruajtur trashëgiminë tonë kulturore.

QËLLIMET

Qëllimet kryesore të punës së dorës të nxënësit janë:

- Zhvillimi i një shprehje pozitive të nxënësit ndaj shprehisë në punëdore dhe rëndësisë së saj.
- Familjarizimi me mjedisin dhe motivimi i nxënësve që njohuritë e nxëna t'i shfrytëzojnë në jetë.
- Inkurajimi i nxënësve për të marrë ndonjë nisativë dhe veprim të pavarur, duke pasur parasysh rregullat themelore të sjelljes në grupe, në vartësi nga llojet e ndryshme të veprimtarive që zhvillojnë.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM:

Nxënësi duhet:

Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat

- Në kuptimin e përparësive dhe kufizimeve që i ofron lënda.
- Në kuptimin e sjelljeve personale (të jetë kooperativ, i hapur, tolerant, i ndershëm, i vullneshëm, kritik, me nisëtiavë, etj.)

Të kuptojë

- Rëndësinë e përdorimit të materialeve ndërtime.
- Rëndësinë ushqyese të frutave dhe të perimeve.
- Rëndësinë ushqyese të qumështit dhe të produkteve të tij.

Të përshkruajë

- Mënyrën e përdorimit të aparateve kryesore shtëpiake.
- Mënyrën e përpunimit teknologjik të: qumështit, kosit, djathit dhe gjalpfit.

Të zbatojë

- Rregullat e përdorimit të aparateve kryesore shtëpiake.
- Rregullat e sjelljes së këmbësorit në trafik.

Të dallojë

- Pajisjet e ndryshme shtëpiake.
- Llojet e qepjes në pëlhurë.

Të demonstrojë

- Procesin e përgatitjes së ushqimeve.
- Përfitimn e kosit, djathit dhe gjalpfit.

Të modelojë

- Objekte nga gjysmëprodhimet e drurit.
- Me qepje, thurje e qëndisje.

Të demonstrojnë shkathtësi mendore

- Të ketë besim në vetvete dhe të rritë besimin në aftësinë e tij për punë artizanale.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë	Nr. i orëve	Përqindja
1. Trafiku	1.1 Rregullat e sjelljes së këmbësorit në trafik	6	16,21 %
2. Prodhimet bujqësore	2.1 Teknologjia e prodhimeve bujqësore	8	21,63 %
3. Teknologjia e materialeve ndërtimore	3.1 Druri në ndërtimtari 3.2 Guri, rëra dhe zhavori	8	21,63 %
4. Pajisjet teknike	4.1 Përdorimi i pajisjeve shtëpiake	2	5,40 %
5. Modelimi me materiale	5.1 Modelimi me materiale të ndryshme si: qepja, thurja dhe qëndisja	8	21,63 %
6. Teknologjia e përpunimit të qumështit	6.1 Qumështi 6.2 Kosi 6.3 Djathi 6.4 Gjalpi	5	13,51 %

Kategoritë	Nënkategoritë	Përmbajtja programore	Rezultatet e pritshme	Lidhja ndërlëndore
1. Trafiku	1.1 Rregullat e sjelljes së këmbësorit në trafik	1.1.1 Rregullat e këmbësorit. 1.2.2 Rregullat e mirësjelljes në autobus. 1.3.3 Llojet e shenjave: shenjat urdhëruese, të rrezikut, të lajmërimit dhe të dritës.	<i>Nxënësi duhet të jetë në gjendje:</i> Të përshkruajë dhe të zbatojë rregullat e komunikacionit për këmbësorë. Të tregojë dhe të zbatojë rregullat e mirësjelljes në autobus. Të emërtojë dhe të klasifikojë shenjat themelore urdhëruese, të rrezikut, të lajmërimit dhe të dritës.	Gjuhë amtare, Matematikë
2. Prodhimet bujqësore	2.1 Teknologjia e prodhimeve bujqësore	2.1.1 Konservimi i frutave. 2.1.2 Konservimi i perimeve. 2.1.3 Përgatitja e ushqimit.	Të emërtojë llojet e pemëve dhe të perimeve dhe të përshkruajë teknologjinë e konservimit të tyre. Të kuptojë rëndësinë ushqyese të frutave dhe të perimeve. Të zbatojë dhe të demonstrojë procesin e përgatitjes së ushqimeve.	Gjuhë amtare, Njeriu dhe natyra.
3. Teknologjia e materialeve ndërtimore	3.1 Druri në ndërtimtari	3.1.1 Druri material për ndërtimtari. 3.1.2 Përdorimi i ndryshëm i drurit në ndërtimtari.	Të emërtojë llojet e drurit që përdoren në ndërtimtari. Të identifikojë zbatimet e ndryshme të drurit në ndërtimtari. Të modelojë objekte nga gjysmëprodhimet e drurit.	Gjuhë amtare, Arte të bukura.
	3.2 Guri, rëra dhe zhavori	3.2.1 Përdorimi i gurit, i rërës dhe i zhavorit në ndërtimtari.	Të identifikojë përdorimin e gurit, të rërës dhe të zhavorit në ndërtimtari.	

4. Pajisjet teknike	4.1 Përdorimi i pajisjeve shtëpiake	4.1.1 Përdorimi i aparateve të ndryshme shtëpiake: shporetit elektrik, nxehëses, tharëses së flokëve, televizorit, telefonit.	Të përshkruajë mënyrën e përdorimit të aparateve kryesore shtëpiake. Të zbatojë rregullat e përdorimit të tyre. Të dallojë pajisjet e ndryshme shtëpiake.	Gjuhë amtare, Matematikë.
5. Modelimi me materiale	5.1 Modelimi me materiale të ndryshme si: qepja, thurja dhe qëndisja	5.1.1 Llojet e qepjes në pëlhurë: shpuarja me kthim dhe zigzake. 5.1.2 Qepja e pullave dhe hapja e vrimës për pulla. 5.1.3 Thurja me një kërrabëz. 5.1.4 Thurja me dy kërrabëza. 5.1.5 Llojet e qëndisjes.	Të dallojë llojet e qepjes dhe t'i zbatojë në jetën e përditshme. Të jetë në gjendje të qepë pulla dhe të hapë vrima për pulla. Të thurë me një dhe dy kërrabëza. Të qëndisë. Të modelojë me qepje, thurje dhe qëndisje.	Gjuhë amtare, Matematikë, Arte të bukura.
6. Teknologjia e përpunimit të qumështit	6.1 Qumështi	6.1.1 Përfitimi dhe grumbullimi i qumështit. 6.1.2 Përpunimi teknologjik i qumështit.	Të tregojë nga përfitohet qumështi. Të përshkruajë mënyrën e përpunimit teknologjik të qumështit.	Gjuhë amtare, Njeriu dhe natyra.
	6.2 Kosi	6.2.1 Mënyra shtëpiake dhe industriale e përfitimit të kosit.	Të demonstrojë përfitimin e kosit. Të përgatisë kos dhe të përshkruajë procesin e prodhimit të kosit.	
	6.3 Djathi	6.3.1 Llojet e djathit. 6.3.2 Mënyra shtëpiake dhe industriale e përfitimit të djathit.	Të identifikojë llojet e ndryshme të djathit. Të përshkruajë dhe të demonstrojë procesin e prodhimit të djathit.	
	6.4 Gjalpi	6.4.1 Mënyra shtëpiake dhe industriale e përfitimit të gjalpit.	Të përshkruajë dhe të demonstrojë prodhimin e gjalpit.	

VLERËSIMI

Vlerësimi i të nxëniet bëhet në këto mënyra:

1. Vlerësimi i angazhimit të nxënësit gjatë realizimit të përmbajtjes programore;
2. Vlerësimi i punës individuale;
3. Vlerësimi i kontributit në punën grupore.

UDHËZIME NË PËRDORIMIN E LITERATURËS DHE BURIMEVE TË TJERA MËSIMORE

Literatura e propozuar

1. Doracakë për punën me letër dhe karton, prodhimet bujqësore, njohja nga rreziqet, ndotja e mjedisit etj.
2. **Erich Neuwirth**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 2”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2001.
3. **Schoiswohl · Jeide · Neuwirth** : “Spaß beim Forschen und Entdecken 3”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2002.
4. **Schoiswohl · Jeide · Vogl**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 4”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2003.

Pajisjet dhe parakushtet e tjera të nevojshme

1. Trajnime për arsimtarë;
2. Kabineti i pajisur me materiale dhe mjete konkretizimi.

Kushtet minimale

1. Trajnime për arsimtarë.

UDHËZIME METODOLOGJIKE TË PËRGJITHSHME

1. Qasja problemore në paraqitjen e temës/njësisë;
2. Theksi në demonstrim dhe punë individuale dhe grupore;
3. Inkurajimi i punës individuale dhe shkëmbimi i dijes dhe i shkathëtësive, puna interaktive.

ORIENTIMET PËR PUNË TË PAVARUR

1. Puna grupore dhe individuale.

EDUKATË FIZIKE DHE SPORTIVE

(2 orë në javë, 74 orë në vit)

HYRJE

Edukimi trupor është proces i pandashëm për begatimin e diturive, të shkathtësive dhe të shprehive lëvizore (motorike) për këtë arsye këtij lëmi duhet kushtuar kujdes dhe vëmendje të posaçme, sidomos gjatë aplikimit dhe organizimit të mësimit të edukatës fizike dhe sportive më nxënësit e klasës së katërt (IV).

Vlera dhe rëndësia e saj vërehet edhe nga aspekti i shumëfishtë e në radhë të parë në atë të ruajtjes dhe kultivimit të shëndetit të nxënësve. Duke e organizuar në bazë të kërkesave-parimeve dhe rregullave që rrjedhin nga parimet, duke iu përmbajtur formave organizative si dhe metodave të punës e me shfrytëzimin e drejtë të mjeteve dhe të rekuizitave ndihmëse mësimore, mësimdhënësi i mësimit klasor do të arrijë që me përpikëri të realizojë objektivat e këtij lëmi.

Të mësuarit e diturive, të shkathtësive dhe të shprehive lëvizore kërkojnë nivel të caktuar të cilësive psiko-fizike të nxënësve. Veprimet lëvizore që janë të parapara me Programin për nxënës të klasës IV-të mund të realizohen dhe të kenë ndikim pozitiv në transformimin e organizmit të nxënësit në ato raste kur ata kanë nivel të caktuar zhvillimi të shpejtësisë, shkathtësisë, forcës e qëndrueshmërisë. Prandaj nga nxënësit e kësaj klase si dhe nga mësimdhënësit kërkohet që në vazhdimësi, duke filluar nga klasa e parë, ta përcjellin dhe të njohin nivelin e aftësive fizike të tyre në bazë të cilave do të duhet të bëhet zgjedhja dhe planifikimi i detyrave – ushtrimeve lëvizore.

QËLLIMI

Me hartimin dhe me përfshirjen e përmbajtjeve programore në planin dhe programin mësimor është paraparë që të arrihet:

- që nxënësit të krijojnë shprehi lëvizore;
- të arrihet harmonizimi në mes të aftësive lëvizore dhe atyre funksionale të organeve të organizmit të nxënësve;
- të arrihet në vazhdimin e zhvillimit dhe përsosjes së aftësive kreative, sidomos nëpërmes lojës;
- të kultivohet dhe të ruhet të mbajturit e drejtë të trupit;
- të arrihet vetëdija dhe gatishmëria për përvetësimin më cilësor të veprimeve lëvizore;
- të arrihet përjetimi i këndshëm gjatë dhe pas zhvillimit dhe organizimit të procesit mësimor nga ky lëmë;
- të arrihet botëkuptimi i drejtë i respektimit të të arriturave kulturore dhe shoqërore;
- të arrihet krijimi i shprehive për veprimtari humane si dhe inkurajimi i tyre për veprim të pavarur.

OBJEKTIVAT

Duke u mbështetur në aparatën metodikë të cilën trajton nxënësit sipas diferencimit të aftësive në Planin dhe programin mësimor për nxënës të klasës IV, janë paraparë ato përmbajtje programore që duke u shfrytëzuar të arrihen këta objektiva:

- *zhvillimi trupor dhe i aftësive lëvizore dhe funksionale;*
- *fitimi, përsosja e lëvizjeve natyrore dhe diturive sportive;*
- *Përvetësimi i vetive teorike të mësimin të edukatës fizike dhe sportive;*
- *Përjetimi i këndshëm gjatë shfrytëzimit të edukimit fizik dhe sportiv.*

Zhvillimi trupor dhe i aftësive lëvizore dhe funksionale

- më lëvizje të zgjedhura të ndikohet në ruajtjen dhe në kultivimin e të mbajturit të drejtë të trupit;
- të vazhdohet ndikimi maksimal në zhvillimin e aftësive motorike, duke shfrytëzuar format e ndryshme të përmbajtjeve programore si dhe formave të punës;

- zhvillimi i aftësive psiko-motorike (koordinimi, shpejtësia, forca, lëvizshmëria, drejtpeshimi, preciziteti-saktësia etj);
- zhvillimin e aftësive funksionale të organeve të organizmit të nxënësit, duke u adaptuar në ngarkesat e ndryshme trupore-fiziologjike, mendore dhe psikike.

Fitimi, përsosja e lëvizjeve natyrore dhe diturive sportive:

- Më përmbajtje të zgjedhura të ndikohet në krijimin e bazës për përvetësimin e mëtejshëm të lëvizjeve që do të shërbejnë për përsosjen dhe perfeksionimin e diturive sportive;
- njohja me pozitat e trupit dhe marrja e tyre në formë të pavarur;
- njohja dhe përvetësimi i elementeve bazë nga përmbajtjet programore (lëvizjet natyrore, atletika, sportet, gjimnastika sportive etj);
- njohja dhe përvetësimi tekniko-taktik i lojërave themelore dhe sportive;
- njohja dhe përvetësimi i lojërave kreative si dhe të atyre themelore dhe ritmike;
- njohja dhe përvetësimi i teknikave të aktiviteteve të tjera trupore (not, ski, bjeshkatari, piknik etj.), si dhe adaptimi i organizmit të tyre në kushte të tilla.

Përvetësimi i vetive të njohurive teorike të mësimin të Edukatës fizike

- njohja e mjeteve dhe e rekuizitave, nocionet dhe shfrytëzimi i tyre;
- njohja e nocioneve themelore nga lëmi;
- njohja e vlerave dhe rëndësia e aktiviteteve sportive;
- njohja dhe aplikimi i rregullave themelore të lojërave sportive;
- njohja dhe aplikimi ritmik i lëvizjeve të përditshme;
- të fitohet dhe të kuptohet rëndësia e veshmbathjes sportive;
- të njihen dhe të respektohen kushtet në të cilat shfrytëzohen-zhvillohen aktivitetet në ujë dhe në borë.

Përjetimi i këndshëm gjatë shfrytëzimit të edukimit fizik dhe sportiv

- zhvillimi i vetëdijes mbi rëndësinë e edukimit sportiv;
- zhvillimi dhe krijimi i bazës për motivimin e nxënësve për bashkushtrim dhe lojë;
- zhvillimi i shprehive higjienike që i takojnë lëmit të edukimit trupor, pastrimi pas ushtrimeve, pastrimi i vendushtrimit si dhe mjeteve dhe rekuizitave që shfrytëzohen
- që nëpërmes aktiviteteve të ndryshme trupore të arrihet përjetimi i këndshëm, të fitohen shprehi në aspektin e vetëbesimit, shpirtit luftarak, qëndrueshmërisë shpirtërore si dhe përjetimi estetik dhe ritmik.

PËRMBAJTJET PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë	Nr. orëve %
1. Lëvizjet natyrore	Lojërat dhe lëvizjet për zhvillimin e aftësive psiko-fizike lojërat themelore me ndikim edukativo-arsimor	10 orë –13%
2. Atletikë	- vrapimet, - kërcimet, - hedhjet.	20 orë – 27%
3. Gjimnastika sportive dhe ritmike	- akrobatikë, - kërcime, - hekuri, - trari, - paralelet, - unazat.	20 orë – 27%
4. Vallëzim	Ushtrime ritmike dhe vallet popullore dhe moderne	5. orë – 7%
5. Lojërat sportive	- basketboll, - hendboll, - volejball, - futboll, - pingpong, - tenis.	10 orë – 13,0%
6. Aktivitetet e tjera:	- ushtrimet e formimit, - verimi - dimërimi - pikniku	10 orë –13%

TREGUESIT THEMELORË TË PËRMBAJTJEVE PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë	Përmbajtjet programore	Standardet e arritshmërisë
Lëvizjet natyrore	Ecjet dhe vrapimet. Lojërat themelore	Ecjet dhe vrapimet në forma të ndryshme dhe nga pozitat e ndryshme. Lojërat themelore për zhvillimin e aftësive psiko-motorike (forcës, shpejtësisë, baraspeshës, qëndrueshmërisë, për hyrje në punë, lëvizshmëri, qetësim dhe për ndikim në aftësitë funksionale të organizmit të nxënësit.	Nxënësit duhet: Të njoftohen me vlerën dhe rëndësinë e aftësive fizike, përgatitjen për jetë të shëndoshë dhe bashkëkohore si dhe lidhshmërinë e edukatës fizike me lëndët e tjera (gjuhë, muzikë dhe matematikë).
Atletikë	Ecje dhe vrapim Kërcimet Lojërat e stafetës	Ecje dhe vrapim në largësi dhe me temp të ndryshuar. (ecje me temp mesatar nga 2 minuta me pushim 1m.) - përsosja e teknikës së vrapimit të shpejtë nga starti i lartë dhe i ulët. - vrapim i shpejtë në largësi 40-60 m. - Kërcim së larti teknika „gërshëre“ - kërcim së gjati teknika “mbledhur“ - loja e stafetës me shkopinj, me rrathë, shishe druri, shkopinjth.	Të përvetësojnë nocionet themelore si dhe teknikat e ekzekutimit të përmbajtjeve programore nga atletika (si starti i ulët, i lartë, caku-arritja, shtegu, këmba shtytëse etj.) si dhe lidhshmëria e njësive mësimore me lëndët e tjera. Vlera e atletikës në transformimin e organizmit të nxënësit rregullat themelore nga atletika.
Gjymnastika sportive dhe ritmike	- ushtrime në dysHEME - kërcimet - ushtrime në	- Kapërdimi para nga pozitat e ndryshme. - kapërdimi mbrapa nga pozitat e ndryshme. - vertikalia mbi duar (me ndihmë). - kapërdim fluturimthi. - Kërcim i kaluqit me këmbë hapur. - varje në unaza.	Të kuptojnë dhe të përvetësojnë drejt pozitat fillestare nga të cilat duhet ekzekutuar ushtrimet. Vlerën e përmbajtjeve programore për t'i përvetësuar si dhe për gara. Përvetësimi i teknikave të ekzekutimit si dhe të rregullave

	<p>veglat gjymnastikore.</p> <p>- ushtrime në trarin</p> <p>- ushtrime ritmike dhe vallet popullore</p>	<p>- varje e përzier në hekur ballor (nëngjunjë).</p> <p>- mbështetje mbi duar, lëkundje dhe dalje nga lëkundja mbrapa në paralelen ballore (meshkujt).</p> <p>- Ushtrime në paralelen e shkallëzuar-femrat.</p> <p>- ecje dhe vrapim nëpër trarin.</p> <p>- ecje duke e kombinuar me kërcime.</p> <p>- ecje, vrapim, kërcim dhe kthim për 180° dhe 360°.</p> <p>- ecje kalim në ekuilibrin ballor-ecje vrapim dalje me trup në hark.</p> <p>- ushtrime ritmike me rekuizita</p> <p>- lojërat themelore me elemente ritmike.</p> <p>- vallja popullore nga rrethi shkollor si dhe vallja „dallëndyshet“</p>	<p>themelore dhe nocionet themelore sidomos të ritmit, tempit dhe dinamikës së ekzekutimit të ushtrimeve.</p>
Lojërat sportive	<p>Basketboll,</p> <p>hendboll</p> <p>volejball</p>	<p>- driblimi-udhëheqja e topit,</p> <p>- pasimi dhe prenimi i topit nga pozitat e ndryshme (vend-lëvizje)</p> <p>- lojërat e stafetës me elemente të teknikës së basketbollit,</p> <p>- loja në një kosh 1:1,2:2.</p> <p>Udhëheqja, pasimi dhe pranimi i topit, gjuajtja-trehapshi;</p> <p>- lojërat themelore duke zbatuar teknikën e elementeve të përvetësuara;</p> <p>- mbulimi dhe ç'mbulimi i lojtarit. Loja 2x 5minuta.</p> <p>- lojërat themelore për reagim të shpejtë;</p>	<p>Përvetësimi i teknikës dhe i nocioneve themelore të lojërave sportive si dhe të rregullave themelore të lojërave për organizimin dhe zhvillimin e garave sportive (basketboll, hendboll, volejball dhe futboll).</p>

	futboll	<ul style="list-style-type: none"> - pranimi dhe dëbimi i topit; Shërbimi dhe gjuajtja; - Loja 2:2- - Udhëheqja-driblimi, pasimi dhe pranimi i topit, lojërat themelore dhe të stafetës duke i zbatuar rregullat themelore të lojës së futbollit 	
Aktivitetet e tjera	Ushtrime formimi, - shëtitjet, fushimi: - dimërimi - verimi	<ul style="list-style-type: none"> - ushtrime formimi pa dhe me rekuizita për pjesën përgatitore të orës - tri shëtitje gjatë vitit shkollor (vjeshtë, dimër dhe pranverë) - orientim sipas rrugës së shënuar 7-10 ditë- - lojëra themelore në borë - rrëshqitja më saja dhe ski nëpër terren të përshtatur dhe në forma të ndryshme; - pastrimi, përgatitja e rekuizitave për lojë dhe për rrëshqitje. 7-10 ditë në verime: ushtrime për adaptim në rezistencën e ujit, - lojërat themelore, - përvetësimi i një apo dy teknikave të notit-teknika e veprimit të këmbëve, krahëve, të frymëmarrjes. - koordinimi i veprimit të përbashkët të këmbëve, krahëve dhe frymëmarrjes, starti shkollor dhe kthimi shkollor 	<p>Që nxënësit të kuptojnë dhe të përvetësojnë ato aktivitete të cilat do të mund t'i shfrytëzojnë në çdo kohë dhe moment kur paraqitet nevoja, dhe të cilat do të ndikojnë në forcimin e shkathhtësive, shprehive motorike si dhe veprimin ritmik, duke iu përshtatur aftësive psikomotorike. Të arrihet që organizmi i fëmijëve t'u përshtatet kushteve të ndryshme të natyrës dhe jetës shoqërore. Të përvetësohen teknikat themelore nga përmbajtjet programore të mësimin të notit dhe skijimit të përfshira në këtë plan dhe program.</p>

VLERËSIMI

- **kontrollimi dhe vlerësimi i zhvillimit trupor (lartësia dhe pesha);**
- **kontrollimi i aftësive fizike-testi:** (kërcim së gjati nga vendi, përkulje në bankë, vrapim në 30 m nga starti i lartë, hedhja e topit prej 200 gramësh, gritja e trupit dhe qëndrim me krahe mbledhur në hekur);
- **kontrollimi dhe vlerësimi i i shkathtësive lëvizore** (teknikë e elementeve të lojërave sportive).

UDHËZIME TË PËRGJITHSHME METODOLOGJIKE

Duke u nisur nga kushtet më të cilat shkollat tona i kanë për organizimin e procesit mësimor për këtë lëndë mësimore si dhe të përmbajtjeve programore të përfshira në këtë Plan dhe program për nxënësit e klasës IV-të do të këshillojmë:

- Që me kohë të sigurohen kushtet minimale për realizimin e përmbajtjeve programore (vendushtrimi, veglat dhe rekuizitat) që të programohen ato përmbajtje programore me qëllim që nxënësit të jenë sa më shumë të angazhuar, duke tentuar që të arrihen objektivat e kësaj lënde me nxënësit e klasës IV-të.
- Të shfrytëzohen të gjitha ato forma organizative të punës si dhe të respektohen parimet mësimore në zgjidhjen dhe realizimin e detyrave lëvizore, duke arritur që mësimi i programuar si ai i rregullt, ashtu edhe i zgjedhur e shtues, të kanë efektin e duhur në transformimin e organizmit të nxënësve si në aspektin fizik-motorik ashtu edhe psikik e social.
- Të shfrytëzohen aktivitetet e llojllojshme si dhe metodat, mjetet, veglat dhe rekuizitat me qëllim që të arrihen objektivat.

Gjatë organizimit të procesit mësimor në orën e edukatës fizike nuk duhet të shfrytëzohet vetëm një formë e punës, sepse do të ndikohet negativisht në interesimin-motivimin e nxënësve, sepse është e njohur se shfrytëzimi vetëm i një formë të punës nuk do të ketë efekt të duhur meqë format e punës frontale, grupore, në çifte dhe individuale, i kanë specifikat e veta-përparësitë si dhe mangësitë-dobësitë, andaj kërkohet që

ato të shfrytëzohen sipas kërkesave dhe kushteve reale didaktiko-metodike.

Duhet theksuar se disa nga përmbajtjet programore të përfshira në këtë plan dhe program, si njësi mësimore që duhet të organizohet-zhvillohet, në pjesën themelore të orës, nuk duhet të shfrytëzohen si njësi mësimore, por më tepër të shfrytëzohen si paraushtrime, sidomos ecjet dhe vrapimet. Mirëpo, pa marrë parasysh se kur dhe me çfarë qëllimi ecjet dhe vrapimet shfrytëzohen nga nxënësit duhet të kërkohet të ecin dhe të vrapojnë drejt, pa shtrëngim, kokën drejt-lartveprimi i këmbëve dhe krahëve drejt dhe në harmoni.

Në të gjitha rastet kur bëhet zhvillimi apo përsëritja e njesisë (detyrës) mësimore nxënësit, në pjesën themelore të orës, duhet të njoftohen teorikisht me teknikën e ekzekutimit të lëvizjes-ushtrimit që duhet ushtruar-përvetësuar, duke e kuptuar vlerën dhe rëndësinë për çka ata duhet të ushtrojnë.

Duhet theksuar se mësimdhënësit e mësimit klasor patjetër duhet të kenë aftësi profesionale që me sukses:

- t'u qasen problemeve që paraqiten gjatë organizimit të procesit mësimor;
- theks i posaçëm i kushtohet demonstrimit si dhe aplikimit të formave të punës në orën e edukatës fizike, sipas kushteve dhe kërkesave, duke pasur parasysh objektivat që duhet arritur;
- Gjendja psikike dhe sociale gjatë të ushtruarit të dominojë në frymë pozitive;
- Nëpërmes organizimit të drejtë të procesit mësimor të arrihet botëkuptimi i drejtë mbi vlerën dhe rëndësinë e këtij lëmi që e ka për shëndetin e tyre.

LITERATURA:

B. Hasangjekaj - Metodika e edukatës fizike, Prishtinë, 1998.

B. Hasangjekaj - Edukata fizike dhe sportive 1, Prishtinë, 2004.

Grup autorësh, Edukata fizike dhe sportive 2, Prishtinë, 2004.

Grup autorësh, Edukata fizike dhe sportive 3, në dorëshkrim-2005.

Planet dhe programet mësimore - kl: I, II, III - Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë.

M. Koritnik - 2000 lojëra, Prishtinë, 1998.

M. Princ - Metodika shkollske shportne vegoja, Lublana, 1995.

Grup autorësh - Lojërat didaktike në kopshtin e fëmijëve, Tiranë.

Grup autorësh - Edukata fizike në shkollë, Tiranë, 1973.

M. Koshniçar - Edukata fizike e nxënësve të sh.f. kl. I-IV, Prishtinë, 1968.

Tirazhi: 2000 copë
Përgatiti për shtyp:
SHTËPIA BOTUESE LIBRI SHKOLLOR – Prishtinë
Shtypi:
Shtypshkronja ALFAPRINT – Prishtinë

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

371.214 (075.2)

Plani dhe programi mësimor : për klasën e katërt fillore / {Krye-
redaktor Fehmi Ismajli}. - Prishtinë : Ministria e Arsimit e Shkencës dhe e
Teknologjisë, 2005 (Prishtinë : "Alfaprint"). - 140 f. ; 24 cm.

Literatura : f. 137-138

ISBN 9951-450-79-2